Lessuggesties voor *Vooruit* met *Voorlezen*

Groep 5 en 6

Paul Biegel • Het sleutelkruid
Roald Dahl • De GVR
Tonke Dragt • De Zevensprong
Bibi Dumon Tak • Winterdieren
Hans Hagen • De dans van de drummers
Siri Kolu • Ik en de Rovers
Joke van Leeuwen • Iep!
Astrid Lindgren • Ronja de roversdochter
Koos Meinderts • Lucas in de sneeuw
Edward van de Vendel • Toen kwam Sam
Anna Woltz • Mijn bijzonder rare week met Tess
Annie M.G. Schmidt • Een vijver vol inkt (gedichten)

Groep 7 en 8

Paul Biegel • De tuinen van Dorr
Tonke Dragt • De brief voor de koning
Bibi Dumon Tak • Soldaat Wojtek
Simon van der Geest • Spinder
Marjolein Hof • De regels van drie
Guus Kuijer • Het boek van alle dingen
Sjoerd Kuyper • Hotel De Grote L
Astrid Lindgren • De gebroeders Leeuwenhart
Jan Terlouw • Koning van Katoren
Jacques Vriens • Achtste groepers huilen niet
Anna Woltz • Gips
Ted van Lieshout • Hou van mij (gedichten)

DE VERSTERKING

GESCHREVEN DOOR DE REDACTIE VAN BOEKIDEE

Beste kinderboek 1965

Het sleutelkruid

Paul Biegel tekst Harmen van Straaten illustraties

Lemniscaat 2012 • € 15,95 • ISBN 978 9047 75009 3 • 160 pp

Koning Mansolein is bijna duizend jaar oud. Haas maakt zich zorgen. Het hart van de koning is zwak. Alleen de wonderdokter kan het oude versleten hart van de koning genezen. Daarvoor moet de dokter op zoek naar het sleutelkruid dat ver weg groeit. De reis is lang en voert over heidevlakten, door donkere bossen en langs verraderlijke moerassen. Zal de wonderdokter op tijd terug zijn? Als het hart van de koning elke dag één keer flink klopt, zal hij het misschien redden. Daarom stuurt de wonderdokter alle dieren die hij tegenkomt naar het paleis van de koning om daar hun spannendste en mooiste verhalen te vertellen.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: sprookjes, verhalen vertellen
- Lessuggesties: Gretha Straatsma

Vooraf

HET SLEUTELKRUID is net als DE DANS VAN DE DRUMMERS een raamvertelling. Een raamvertelling is een verteltechniek waarbij een bepaald verhaal de omlijsting vormt voor een aantal andere verhalen binnen het verhaal. Een raamvertelling begint met een verhaal in het 'heden' waar het thema en de personages geïntroduceerd worden die ieder een eigen verhaal vertellen.

1. Voorlezen

HET SLEUTELKRUID is een sprookjesachtig voorleesverhaal. In ieder hoofdstuk wordt een dier geïntroduceerd dat een verhaal vertelt om het hart van de oude koning Mansolein kloppend te houden. Kennen de leerlingen deze manier van verhalen vertellen; een verhaal binnen een verhaal? Benoem eventuele andere voorbeelden. Het boek is voor het eerst verschenen in 1964 en bevat woorden die uitleg behoeven zoals het woord 'sinjeur' op p. 7 en 'wildvreemde lieden' op p. 8. Vaak haal je de betekenis al uit de context, maar niet altijd. Bespreek de woorden tijdens het voorlezen, of, als je het voorlezen niet wilt verstoren, na je voorleessessie. Of laat het de leerlingen zelf doen. Na iedere voorleessessie geef je een aantal woorden op aan een tweetal leerlingen dat de betekenis van de woorden opzoekt en aan de groep uitlegt.

2. Boekomslagen

Laat de leerlingen na het voorlezen de verschillende boekomslagen zien die het boek in de loop van de jaren heeft gehad. Toon ze via het digibord.

De linkerversie is de versie uit 1964, de volgende versie is uit de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw. Sinds 2000 heeft het boek de huidige voorkant.

Bespreek de verschillende voorkanten van de boeken. Welke omslagillustratie vinden de leerlingen het best bij het boek passen? Zet de 3 omslagen naast elkaar. Vraag de leerlingen individueel of in tweetallen een volgend boek-omslag voor het boek te ontwerpen.

3. Verhalen (na)vertellen en -tekenen

Het boek bestaat uit vijftien hoofdstukken en evenveel verhalen. Het dertiende hoofdstuk bestaat uit 4 verhalen: De vier oude boeken van de dwerg. Alle leerlingen 'adopteren' een dier met zijn/haar verhaal, individueel of in tweetallen. Je kunt ook kiezen voor klassikaal verdelen. Zie ook de inhoudopgave achter in het boek. Kopieer ieder verhaal voor de leerlingen. De leerlingen lezen 'hun' verhaal meerdere keren door, zodat ze het verhaal goed leren kennen. Ze maken een nieuwe illustratie bij het verhaal daarna presenteren ze het verhaal aan de groep. Geef wel een tijdslimiet aan, maximaal 5 minuten per verhaal. Houdt de volgorde van het boek aan of maak een geheel nieuwe volgorde. In meerdere sessies vertellen de leerlingen de verhalen aan elkaar.

4. Dichtvormen: ballade, elf en acrostichon

Koning Mansolein vindt de ballade van de hommels prachtig. (p. 77). Een ballade is een verhalend gedicht. Vraag de leerlingen een gedicht te maken van 'hun' verhaal. Dat kan een ballade zijn maar ook een elf of een acrostichon.

De elf gaat als volgt:
1e regel: 1 woord (dier van het verhaal)
2e regel: 2 woorden (iets wat iets zegt over het dier)
3e regel: 3 woorden (nog meer over dat dier, misschien wat het kan)
4e regel: 4 woorden (idem, kleuren, geluiden, etc.)
5e regel: 1 woord (dat het dier typeert, of wat de leerling van het dier vindt)

De derde variant is een acrostichon; een naamdicht of naamvers. Een gedicht waarvan de beginletters van de zinnen van boven naar beneden een naam of spreuk vormen. Voorbeeld: In het *Wilhelmus* vormen de beginletters van de verschillende coupletten de titel Willem van Nassov. De naam van de 'hoofdpersoon' van het verhaal vormt de beginletters van de zinnen. Zet de letters van boven naar beneden en noem eigenschappen en uiterlijke kenmerken van het betreffende dier. De leerlingen gaan aan de slag. De gedichten worden aan elkaar voorgelezen. (Bron: weten waar de woorden zijn van Mariet Lems (herdruk in ringband SAAM 2013))

5. Sleutelkruid

Alleen het sleutelkruid kan de oude koning Mansolein helpen. Na een avontuurlijke tocht, komt de wonderdokter terug met het sleutelkruid en geneest koning Mansolein. Bestaat sleutelkruid echt? Vraag de leerlingen dit uit te zoeken. Hoe ziet sleutelkruid eruit, waar groeit het, is het een geneeskrachtig kruid? Ze maken hiervan een tekstje zoals in een encyclopedie of op Wikipedia.

6. Dramatiseren

Speel tot slot het verhaal uit. Verdeel de rollen zoals bij suggestie 3. De kinderen kennen de verhalen nu. Wie speelt koning Mansolein en wie de wonderdokter?

7. Luisterboek

Het boek is er ook als luisterboek, ingesproken door Gijs Scholten van Aschat (Rubinstein audio).

De GVR

Roald Dahl tekst Quentin Blake illustraties

De Fontein 2006 • € 15,99 • ISBN 978 90 451 1721 8 • 206 pp

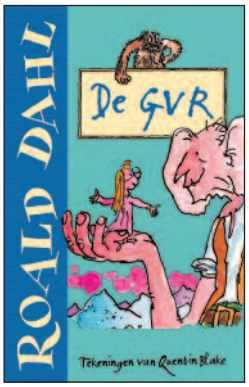

Op een nacht wordt Sofie, een meisje uit een weeshuis in Londen, uit haar bed geplukt door de GVR: de Grote Vriendelijke Reus. Ze reist met hem mee naar zijn grot in Reuzenland. Die grot staat vol potjes met dromen – mooie dromen, maar ook nachtmerries – die de GVR 's nachts bij de mensen naar binnen blaast. In Reuzenland wonen nog negen andere reuzen, groter dan de GVR en stuk voor stuk door en door slecht. Ze pesten de GVR en eten het liefst malse mensenkinderen. Sofie bedenkt een plan om de reuzen te dwarsbomen. Ze laat de GVR een droom inblazen bij de koningin van Engeland.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: reuzen, dromen
- Lessuggesties: Inge Umans

1. Praten over het verhaal

Hou na het voorlezen een gesprek over het verhaal. Maak hiervoor gebruik van het raamwerk van 'Vertel eens' van Chambers. Stel vragen: Wat vond je leuk of niet leuk, mooi of niet mooi, goed of niet goed aan het boek? Is er een zin of fragment dat je heel erg is bijgebleven? Ken je boeken of verhalen die hierop lijken? Vond je het verhaal moeilijk of toegankelijk? Welk personage vond je het meest interessant, irritant, grappig, ... ? Verschillende meningen kunnen naast elkaar bestaan. Ken je nog meer boeken van Roald Dahl? Hou dit boekengesprek niet langer dan een half uur. De leerkracht is de gespreksleider die het boekengesprek leidt. Zeg dat de leerlingen alles mogen vertellen wat er in hen opkomt.

2. Dromen

Kringgesprek

Lees het boek WAT IS EEN DROOM? van Hubert Schirneck (Mo'media 2003) voor en hou een kringgesprek over dromen: wat zeggen de dieren in het boek over een droom? Wat is een droom volgens de leerlingen? Wanneer droom je? Welke soorten dromen heb je? Wat kan/kan niet in een droom? Zijn dromen altijd prettig? Wat is het verschil tussen dromen en dagdromen? Tussen dromen en fantaseren? Zijn er ook dromen die de toekomst voorspellen? Kun je je dromen sturen? Bieden dromen je soms een oplossing voor iets? Maken dromen geluid? Maken ze een brom- en zoemgeluid, zoals de GVR zegt? Lees ook het stuk over dromen voor uit het informatieve boek ZZZ... HET MEEST WAKKERE BOEK OVER SLAPEN van Trudee Romanek (Biblion 2005), p. 20 e.v.
Meer boeken over dromen vind je op https://www.pinterest.com/pluizuit/drome.

Dromenpotjes

Hoe gaat de GVR te werk? Hoe vangt en bewaart hij alle dromen? Hij luistert naar dromen, vangt ze in potjes en kleeft er etiketten op. Hij blaast dan de dromen in de slaapkamers van kinderen. Laat de leerlingen een glazen potje meebrengen, waarop ze een etiket plakken met de titel van de droom die ze willen dromen. Laat de droom uitschrijven en/of uittekenen op een blad papier.

Dromenvangers

De Ojibweg (Indianenvolk uit Noord-Amerika) geloven dat het zelf maken en ophangen van een dromenvanger boven het bed nare dromen weert. Eeuwenlang al maken ouders dromenvangers om boven het bedje of draagwieg van hun kinderen te hangen. Men gaat ervan uit dat de hemel doorweekt is met dromen, goede dromen, maar ook slechte dromen. Tijdens de nacht worden de slechte dromen gevangen in het web. Volgens de overlevering glijden ze er in de morgen vanaf en drogen ze op in de ochtendzon.
Goede dromen kunnen ongehinderd hun doorgang in het centrum van de dromenvanger vinden en treden daarmee het leven binnen van de dromer. (bron: Wikipedia). Maak met de leerlingen dromenvangers. Hier vind je ideetjes: http://www.123lesidee.nl/files/Een_dromenvanger_maken.pdf.

Droompoëzie

Lees dit gedicht van Willem Wilmink voor en vraag waarover je leerlingen willen dromen. Laat hen dan dit gedicht herschrijven. De cursief gedrukte regels blijven staan: 'Ik ga slapen. Ik wil dromen', de andere regels worden naar eigen idee ingevuld. Eventueel kun je wijzen op het rijmschema en dit ook proberen te behouden.

Ik ga slapen. Ik wil dromen
van een kindje in de wieg.
Ik ga slapen. Ik wil dromen
dat ik naar de sterren vlieg.

Ik ga slapen. Ik wil dromen
Ik ga slapen. Ik wil dromen
dat ik droom.

Je kunt ook het gedicht *Droom* van Remco Ekkers voorlezen en samen een kijkdoos vol dromen knutselen!

Ik droomde van een kinderlokdoos
een grote blauwe doos met een plaatje
van een schattig kind er op.
Je hoeft het gaatje maar open te prikken
en de kinderen komen één voor één
naar binnen, aangetrokken door
de heerlijke geur. In de doos
geeft een rode schemerlamp
prachtig licht, als je genoeg
gezien hebt, plak je eenvoudig
het gaatje weer dicht

3. Taal

De GVR hanteert een eigen taaltje. Probeer samen met de leerlingen de grammaticale code te kraken. Zo gebruikt de GVR bijvoorbeeld steeds de derde persoon enkelvoud bij de werkwoordvervoeging, verzint heel wat woorden, kleurt en pepert de bijvoeglijke naamwoorden, ...
Breng het boek WAAROM EEN BUITENBOORDMOTOR EENZAAM IS van Joke van Leeuwen (Stichting Ons Erfdeel 2004) mee naar de klas. In dit boek staan heel wat leuke wetenswaardigheden over onze taal.

Tongbrekers

Uitgeverij Dubbelzes heeft een speldoosje uitgegeven met leuke tongbrekers: tongbrekers: 48 LEKKERBEKKENDE STRUIKEL- EN STUITERZINNEN, te bestellen via http://tongbrekers.nl.
Nog meer tongbrekers vind je hier: http://www.tongbrekers.net.

De P-taal

Wie in de klas kent een geheime taal? Wie kent de P-taal? De P-taal is een soort geheimtaal die op de volgende manieren kan worden gevormd: door na elke klinker midden in een woord een p te zetten en daarna diezelfde klinker te herhalen. Zo wordt 'Hallo' wordt zo 'Hapallopo'. Of door voor elke klinker midden in een woord -ep toe te voegen. 'Hallo' wordt zo 'Hepallepo'.

4. Aan tafel

De GVR eet elke dag snoskommers. Volgens Sofie smaken ze naar kikkervelletjes en rotte vis. Volgens de GVR naar landwuizen en slijmsloebers. Benieuwd hoe de snoskommers uit het Griezelkookboek smaken? Schenk zeker ook een glaasje fropskottel. ROALD DAHL'S GRIEZELKOOKBOEK (De Fontein 2003). Het recept van de snoskommers staat op p. 12-13, dat van fropskottel op p. 47. In ROALD DAHL'S GRIEZELKOOKBOEK 2 (De Fontein 2002) staan ook nog twee recepten gelinkt aan het boek DE GVR: een koninklijk ontbijt p. 6-7 en de grote vriendelijke reuzencake op p. 38-39.

5. Wonen

Sofie schopt het van weeshuis tot koninklijk paleis! Sofie woonde niet graag in het weeshuis. Weten je leerlingen wat dit is? Bestaat dat nu nog? Hier? Elders in de wereld? Hou een gesprek over opgroeien in een gezin, over verschillende gezinssamenstellingen en over opgroeien in een pleeggezin. Leg verschillende boeken over families en gezinnen op de leestafel, zoals:

- MIJN STAMBOOM van Mick Manning & Brita Granström (Biblion 2010)
- WAT IS FAMILIE? van Kolet Janssen (Davidsfonds/Infodok 2005)
- HET GROTE PAPA, MAMA, BROERTJE, ZUSJE BOEK van Mary Hoffman (Ploegsma 2014).
- Nog meer boeken over soorten gezinnen en gezinsuitbreiding staan op: https://www.pinterest.com/pluizuit/gezinsuitbreiding.

6. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor http://www.boekenbabbels.nl/. De leerlingen bekijken eerst filmpjes op de website van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

En verder

Na het lezen kun je ook samen de animatiefilm van Brian Cosgrove bekijken: https://www.youtube.com/watch?v=qWFkH-qoQoQ. Maak een vergelijking tussen het boek en de tekenfilm: wat is hetzelfde? Wat is anders?
Bij de animatiefilm werd een hele lesmap uitgewerkt. Die vind je op: http://webwinkel.jekino.be/index.php?id_product=129&controller=product.
Wist je dat het boek nu ook echt wordt verfilmd door Steven Spielberg? Bekijk de trailer hier: https://www.youtube.com/watch?v=IcokOXsqoOk.
Andrew Donkin schreef over Roald Dahl een biografie voor kinderen (en ouderen) met alle ingrediënten voor een onvergetelijke spreekbeurt: DE FANTASTISCHE MENEER DAHL (De Fontein 2002). Vol met weetjes, taalgrappen, krantenknipsels, brieven etc.

Staatsprijs voor kinder- en jeugdliteratuur voor haar hele oeuvre 1976

De Zevensprong

Tonke Dragt tekst

Leopold 2014 • € 17,99 • ISBN 978 90 258 6860 4 • 312 pp

Als Frans van der Steg geen spannend verhaal meer weet te vertellen aan zijn klas, verzint hij er één over een geheimzinnige brief. Nog diezelfde avond glijdt er werkelijk een brief in zijn brievenbus. Daarin vraagt Graaf Grisenstijn of hij de nieuwe onderwijzer van zijn neefje Geert-Jan wil worden. Beiden wonen in een geheimzinnig kasteel, waar de oom zijn neefje gevangen houdt. De Graaf hoopt dat Geert-Jan hem naar een verborgen schat zal leiden, die alleen door een kind gevonden kan worden. Na een aantal spannende gebeurtenissen komt meester Frans in het kasteel aan. Inmiddels maakt hij deel uit van het Complot van de Zevensprong. Samen met de zes andere leden van het Complot en de kinderen uit zijn klas, probeert hij Geert-Jan te redden. DE ZEVENSPRONG is een zoektocht. Een verhaal rijk aan symboliek, verrassende gebeurtenissen en bijzondere personages. Meer dan in dit bestek aan de orde kan komen.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: verborgen schatten
- Lessuggesties: Cisca van Hemert-Kopmels

1. Introductie

Laat het boek zien en noem de titel. Weet iemand wat ‘zevensprong’ betekent?
Wat zou dit voor een soort verhaal kunnen zijn? Waar zou het over kunnen gaan?
Lees het eerste hoofdstuk voor. Hierin wordt meteen de geheimzinnige toon van het verhaal gezet. Op de eerste pagina wordt al verwezen naar het lied. Vertel dat het een oud kinderlied is, en tevens een dans. Beide komen ook in het verhaal voor. Vraag een paar kinderen te zoeken naar tekst en melodie van het liedje. Vraag een ander groepje, de dans te zoeken en te oefenen. Later kunnen ze die aan de hele klas leren.
Is het opgevallen dat het verhaal zich *niet* afspeelt in een basisschool anno nu? Waar wordt dat duidelijk?

2. Personages 1

Lees het tweede hoofdstuk zonder toelichting of uitleg. In dit hoofdstuk maakt de ‘brozem’ zijn entree. Ook wordt er over ‘nozems’ gesproken. Wat zouden ‘nozems’ kunnen zijn? Hebben de kinderen dat woord ooit gehoord. Hoe zou een nozem eruit zien? Wat doen ze? Wordt duidelijk hoe de gangbare mening, in die tijd, over nozems was? Laat op het digibord wat foto’s zien. En dan de ‘brozem’. Waarom zou hij zich zo noemen?
Er zijn inmiddels al aardig wat personages geïntroduceerd. Welke verhaalfiguur vinden de kinderen het meest bijzonder? Is dat ook iemand die een belangrijke rol speelt in het verhaal? Of waarvan ze verwachten dat hij dat zal gaan doen? Is er een personage bij waarover ze al meer zouden willen weten?

3. Verhaalstructuur

In hoofdstuk 3 gaat Frans op onderzoek. Hij volgt het spoor van de koets, verdiept zich in De Zevensprong en ontmoet de magiër. Is de kinderen

iets opgevallen aan de manier waarop de hoofdstukken zijn ingedeeld? Maak een scan van de inhoudsopgave en laat deze zien op het digibord. Wat valt de kinderen hier aan op. Is inmiddels ook de tekst van het lied, de melodie én de dans bekend?
Het getal 'zeven' is belangrijk in het verhaal. Geef een korte uitleg over het magische getal en maak daarna een woordspin rond de '7'. Kennen de kinderen meer verhalen of sprookjes, waarin dit getal voorkomt?

4. Plaats

Waar speelt het verhaal zich af? Er zijn meerdere locaties, binnen een overzichtelijke ruimte, waarin gemakkelijk van het één naar het ander wordt gereisd. Kopieer de passage die de kruising De Zevensprong beschrijft. Kunnen de kinderen zich een beeld vormen van de omgeving? Wie wil proberen die als plattegrond in beeld te brengen? Natuurlijk blijven deze leerlingen tijdens het voorlezen alert, op aanvullingen of wijzigingen.

5. En dat is vier!

Lees hoofdstuk vier en neem daarna tijd voor een kringgesprek over het verhaal. Wat vinden ze er tot nu toe van? Wat is er bijzonder aan het boek? In hoeverre klopt het verhaal met de verwachtingen van de kinderen aan het begin? Het verhaal speelt zich af op meerdere bijzondere locaties. Zouden het andere plekken kunnen zijn? Hoe zou het zijn om in de klas van meester van der Steg te zitten? Je zou dan ook alle personages tegen komen. Met wie denk je, dat je het goed zou kunnen vinden? In welk opzicht?
Er zijn geen goede of foute antwoorden, het verwoorden van de eigen bevindingen staat voorop. Meer richtlijnen om te praten over boeken zijn te vinden in VERTEL EENS van Aidan Chambers (Biblion 1991). De afzonderlijke boeken DE LEESOMGEVING en VERTEL EENS zijn gebundeld onder de titel LEESPRAAT (Biblion 2012).

6. Personages 2

Na hoofdstuk 5 kijk je nog even terug op een aantal personages. Wanneer meester Frans avonturen gaat verzinnen is hij ineens Frans de Rode, held en overwinnaar. Frans van der Steg en Frans de Rode zijn dezelfde personen en toch ook niet, evenals Roberto en de brozem. Kun je twee verschillende personen zijn? Zijn er kinderen die zich ook in de ene situatie een heel ander iemand voelen dan in een andere situatie? Laat de kinderen hierover van gedachten wisselen. Wat zijn hun eigen, heel verschillende kanten?
Er zijn nog meer personages die verschillende kanten van zichzelf laten zien. Misschien lukt het de kinderen die in de loop van het verhaal te ontdekken.

7. Trappen en ladders

Hoofdstuk 6 is gelezen. Frans is in Het Trappenhuis en maakt kennis met de graaf. De graaf vertelt over zijn neef Geert-Jan. Wat vinden de kinderen daarvan? Zou het waar zijn? Wat zou de reden kunnen zijn dat de graaf zo handelt?
Geert-Jan schrijft versregels als strafwerk. De regels zijn zo geheim, dat Frans ze, na het lezen moet verbranden. Scan het vers en print het uit voor de kinderen. Laat ze reageren op de tekst.
'. . . en een ladder wijst mij aan.' Heeft iemand een vermoeden waar de ladder is, of hoe die eruit ziet? Laat de leerlingen een tekening maken van de ladder, zoals zij denken dat die eruit ziet en waar die zou kunnen staan. Ze schrijven er een korte tekst bij.

8. Dat is zeven!

Lees hoofdstuk 7 in één keer voor. Het verhaal nadert zijn einde, de spanning stijgt. Neem de tijd om de kinderen volop te laten genieten van deze ontknoping, zonder onderbreking.
Wat vonden ze van dit slot? Hadden de kinderen het gevoel dat ze het verhaal van dichtbij hebben meegemaakt? Waar was die betrokkenheid het grootst? Hebben ze ooit eerder zo'n soort verhaal

gehoord? Welk? Wat vonden ze goed aan het boek? En wat niet, of minder?

9. Terugblikken

Er is enorm veel gebeurd in het verhaal. Er zitten veel spannende, bizarre maar ook mooie en humoristische scènes in. Welke kunnen de kinderen terughalen als afgerond geheel?
Laat de inhoudsopgave zien als geheugensteun.
Vraag leerlingen hun favoriete scène te kiezen en daar een kort nieuwsberichtje van te schrijven.
De nieuwsberichtjes worden voorgelezen als in het journaal.

Gouden Griffel 2012

Winterdieren

Bibi Dumon Tak tekst Martijn van der Linden illustraties

Querido 2011 • € 14,95 • ISBN 978 90 451 1223 7 • 112 pp

Na een korte inleiding over de Noordpool (Arctica) en de Zuidpool (Antarctica) – en niets daartussenin – worden 23 dieren geportretteerd die of aan de Noordpool, of aan de Zuidpool leven. Dieren als de keizerspinguïn, de narwal, de zeeluipaard en de steenuil die op de koudste plekken op aarde leven. Of op allebei, zoals de noordse stern. Bibi Dumon Tak vertelt boeiend en weet met interessante feiten de aandacht van de lezer vast te houden. De illustraties van Martijn van der Linden in zwart en blauw sluiten perfect aan bij de koude sfeer die van de polen afstraalt.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: pooldieren
- Lessuggesties: Inge Umans

Vooraf

Dit is een informatief boek. De informatie over de dieren wordt op een boeiende manier verteld. Geen opsomming van feiten, maar sappige en spannende verhalen over dieren die op de koudste plekken van onze aarde leven! In haar directe vertelstijl spreekt Bibi Dumon Tak de lezer soms rechtstreeks aan. Zorg ervoor dat je tijd en ruimte voor interactie laat, wanneer je dit boek gaat voorlezen. Lees eerst de inleiding: de noordpool – de zuidpool – en niets daartussenin (pp. 5-7). Hang een grote wereldkaart aan de muur, of teken er zelf een met de poolgebieden goed zichtbaar. Zorg voor afbeeldingen van de dieren (bijvoorbeeld kopietjes van de prachtige illustraties uit het boek). Geef de kinderen de opdracht na het voorlezen het betreffende dier op de juiste plaats op de wereldkaart te bevestigen.

1. Praten over het boek

Hou na het voorlezen een gesprek over het boek. Maak hiervoor gebruik van het raamwerk van 'Vertel eens' van Chambers. Stel vragen: Wat vond je leuk of niet leuk, mooi of niet mooi, goed of niet goed aan het boek? Ken je boeken die hierop lijken? Vond je de informatieve verhalen saai of boeiend? Ben je veel over dieren te weten gekomen? Welk dier vond je het meest interessant of intrigerend? Ken je nog meer boeken van Bibi Dumon Tak? ... Hou dit boekengesprek niet langer dan een half uur. De leerkracht is de gespreksleider die het boekengesprek leidt. Zeg dat de leerlingen alles mogen vertellen wat er in hen opkomt.

2. Dierenquiz

Er wordt op een verhalende manier heel veel informatie doorgegeven. Je kunt na afloop een dierenquiz maken over de verschillende dieren uit het boek. Interessanter wordt het als je deze opdracht aan je klas geeft. Verdeel de klas in groepjes. Geef elke groep een dier waarover ze telkens vijf meerkeuzevragen moeten maken. Bijvoorbeeld: walrussen wegen a) meer dan 100 kilo, b) meer dan 1000 kilo, c) meer dan 5000 kilo

(p. 59). Breng nog andere informatieve dierenboeken mee en laat hen ook opzoekwerk doen op het internet.

3. Rekenopdrachten

Het boek biedt ook veel kansen om aan levend rekenen te doen. Geef bij de lemming (p. 64 e.v.) de opdracht: een lemmingmoeder heeft 12 kleintjes. Stel dat telkens de helft van deze kleintjes wijfjes zijn. Na 3 weken krijgen deze ook kleintjes. Hoeveel lemmings zijn er op één jaar tijd bijgekomen? Ook bij de noordse stern (p. 82 e.v.) kun je een rekenopdracht geven: de noordse stern doet er veertig dagen over om van de ene pool naar de andere te vliegen. Hij legt gemiddeld 500 kilometer per dag af. Hoeveel kilometer heeft hij na 40 dagen in zijn vleugels?

4. Dieren tekenen

Het mannetje van de sneeuwuil is wit. Het vrouwtje heeft zwarte strepen op haar verenkleed. Op p. 107 staat: 'Het lijkt of iemand haar met pen en inkt voorzichtig heeft aangestipt. Ieder vrouwtje op een andere manier.' Breng tekenpapier, zwarte inkt en tekenpennen mee naar de klas. Geef hen de opdracht om een vrouwelijke sneeuwuil te tekenen. Een voorbeeld van zo'n tekenopdracht vind je hier: http://tekenenenzo.blogspot.be/2009/11/uilen.html

5. Nieuwe naam

De veelvraat heeft zijn naam te danken aan een vertaalfout. In het Oudnoors heette hij *fjellfross*, waarbij 'fjell' berg betekent en 'fros' kat. Maar hij is geen familie van de kat. In het Engels kreeg hij al een meer toepasselijke naam: *wolverine*. Geef opdracht een nieuwe naam te bedenken voor dit onalledaagse dier. Om de kinderen op weg te helpen kun je alle bijzonderheden die je in het boek te weten bent gekomen over hem, even opschrijven in een woordspin op het bord.

6. Nieuwe dieren

Op p. 131 staat: 'De ijsbeer is de Rolls-Royce onder de pooldieren.' Wat bedoelt de schrijfster hiermee? Op de volgende bladzijde wordt opgesomd welke eigenschappen hij van andere dieren heeft. Ga spelen met dit gegeven 'nieuwe dieren maken'. Dat kan zowel in tekst als in beeld. Breng het gedicht *Lijmen* van Joke van Leeuwen mee uit de bundel O ZO HEPPIE EN ANDERE VERSJES (Querido 2000).

Ik had drie beestjes,
drie beestjes van steen.
Een vogeltje.
Een veulentje.
Een varkentje.

Ze zijn gevallen.
Ze braken stuk.
Ik heb ze gelijmd.
' t Is bijna gelukt.

Ik heb drie beestjes,
drie beestjes van steen.
Een volentje.
Een veukentje.
Een vargeltje.

Geef opdracht het gedicht te herschrijven met twee dieren uit WINTERDIEREN. Bijvoorbeeld:

Ik had twee beestjes,
twee beestjes van steen.
Een ijsbeer.
Een eland.

Ze zijn gevallen
ze waren stuk.

Ik heb ze gelijmd
' t Is bijna gelukt.

Ik heb twee beestjes,
twee beestjes van steen.

Een ijsland.
Een beer.

Hoe zien deze dieren eruit? Laat de leerlingen ook een illustratie maken bij het gedicht. Leg zeker ook het geweldig leuke boek HET DIERELIRIUM VAN PROFESSOR REVILLOD van Miguel Murugarren (De Harmonie 2013) op je leestafel.

7. Top tien

Op p. 125 roept Bibi Dumon Tak de zuidelijke zeeolifant uit tot winnaar van de top tien van zieligste dieren. Geef de leerlingen de opdracht om zelf een andere top tien te verzinnen. Bijvoorbeeld een top tien van de meest knuffelbare winterdieren, of de meest enge, de meest eenzame, ...

8. Over zwart en wit

Op p. 104 e.v. voert de schrijfster een verzonnen discussie op tussen de Noordpool, de Zuidpool en de evenaar. Het gaat onder meer over het contrast tussen wit en de uitbundige kleuren op de evenaar. Wat zouden de Noord- en Zuidpool nog meer kunnen zeggen? En de evenaar? Neem er het filosofische gesprek bij van pinguïn en ijsbeer, over de schoonheid van kleuren, over wit en zwart, uit ALLEMAAL PRAATJES van Geert De Kockere (De Eenhoorn 2003).

9. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor de website http://www.boekenbabbels.nl. De leerlingen bekijken eerst filmpjes van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

En verder

Wil je meer lezen over de Belgische Zuidpool-expeditie van baron de Gerlache en de Belgica, en andere Poolexpedities? Leg dan deze boeken op je leestafel: DE DIEPVRIESEXPEDITIES VAN OLLI EN ELEONORA van Do van Ranst (Davidsfonds/Infodok 2008) en HET GEHEIM VAN ANTARCTICA van Dixie Dansercoer en Bavo Dhooge (Manteau 2008).
Nog meer boeken over poolexpedities en -dieren vind je op https://www.pinterest.com/pluizuit/pooldieren.
Nog meer lestips bij WINTERDIEREN zijn te vinden op: http://jeugdliteratuur.org/lestips/jeugdboekenweek-2012-winterdieren.

Gouden Griffel 2004

De dans van de drummers

Hans Hagen tekst Philip Hopman illustraties

Van Goor 2008 • € 22,95 • ISBN 978 90 000 3459 8 • 109 pp

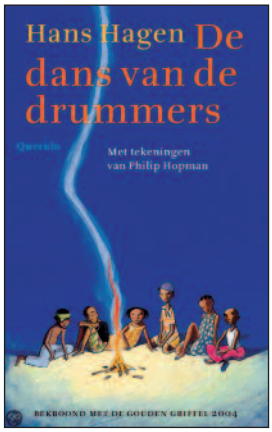

In Afrika hebben zes kinderen zich verzameld rond de zieke meesterdrummer Dudu Addi. Ieder kind moet een trommel uitzoeken en een bijbehorend teken. Wie de verkeerde trommel kiest, krijgt geen les. Dudu Addi helpt ieder kind bij de keuze door over elk van hen een verhaal te vertellen. De zes verhalen geven stuk voor stuk een prachtig beeld van de sfeer en de gebruiken in Afrika.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: Afrika, muziek
- Lessuggesties: Gretha Straatsma

Vooraf

DE DANS VAN DE DRUMMERS is net als HET SLEUTELKRUID een raamvertelling. Een raamvertelling is een verteltechniek waarbij een bepaald verhaal de omlijsting vormt voor een aantal andere verhalen binnen het verhaal. Een raamvertelling begint met een verhaal in het 'heden' waar het thema en de personages geïntroduceerd worden die ieder een eigen verhaal vertellen.

1. Voorlezen

Voordat je het boek gaat voorlezen, laat je het filmpje zien dat Hans Hagen en Philip Hopman maakten toen ze in Ghana waren. Het boek is gesitueerd aan de baai die je ziet in het filmpje. Het filmpje is niet van heel goede kwaliteit maar geeft een indruk. Lees vervolgens het boek voor. Vraag iedere keer, voordat de kinderen in het boek een kleur kiezen, wat de leerlingen zouden kiezen en waarom. Doe dit ook met de afbeelding die op de trommel staat.

- https://www.youtube.com/watch?v=pnpNo5wYMdQ

2. Conflicten

Gebruik voor het napraten over het boek de vragen van Aidan Chambers. Alle kinderen kennen het verhaal. Er zijn twee soorten vragen, eenvoudige vragen en wat uitgebreidere vragen. Knip de vragen uit en doe ze in een doos. De leerlingen pakken om de beurt een vraag uit de doos. De vragen worden klassikaal besproken. De leerkracht is de gespreksleider. Probeer met doorvragen meer diepgang in het gesprek te brengen. Stel open vragen en vermijdt de 'waarom' vraag, vervang dit door 'vertel eens.'

- Eenvoudige vragen: http://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/lezen/20151029%20-%20Vragen%20tweetalgesprekken.pdf
- Vervolgvragen: http://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/lezen/20151029%20-%20Vragen%20tweetalgesprekken%20met%20vervolgvragen.pdf

3. Kleuren- en geluidenassociatie

De leerlingen hebben pen en papier. Leg uit dat u kleuren gaat noemen en dat de leerlingen dan het eerste woord dat hen bij die kleur te binnenschiet op moeten schrijven. Geef desnoods een voorbeeld en vraag om een mondeling antwoord: Wat denk je bij paars?

Noem een voor een de kleuren van de doeken uit het boek (rood, geel, zwart, blauw, groen en wit) en vraag waar ze bij de specifieke kleur aan moeten denken. Ze schrijven bij elke kleur één associatie op. De associaties worden met elkaar gedeeld: noem de kleur en vraag de leerlingen achter elkaar op te noemen wat ze als associatiewoord hebben opgeschreven. Dat geeft verwondering en herkenning.

Doe de zelfde oefening met geluiden. Neem voorwerpen, die met het boek te maken hebben, mee naar de klas. Bijvoorbeeld een trommel, regenmaker, kalebassen, anders. Laat de geluiden een voor een horen en vraag de leerlingen hun associaties daarbij op te schrijven.

Bron: WETEN WAAR DE WOORDEN ZIJN, Mariet Lems (herdruk in ringband, SAAM 2013)

4. Muziekles

Organiseer naar aanleiding van het verhaal een djembe-les in de klas en gebruik daarbij nog andere Afrikaanse muziekinstrumenten. Gebruik de instrumenten tijdens het voorlezen van een of meer verhalen uit het boek. Geeft dat een meerwaarde aan het voorlezen? Wat gebeurt er?

5. Tekenen

De tekeningen van Philip Hopman zijn prachtig en passen heel mooi bij de sfeer van het boek. Vraag de leerlingen bij een van de verhalen, die hen het meest aanspreekt, een tekening te maken. Gebruik hiervoor pastelkrijt.

6. Digitale muurkrant of mindmap maken

Met Popplet een digitale muurkrant of mindmap maken. Stel zes groepen samen, aantal leerlingen naar eigen inzicht. Verdeel de zes kinderen uit het boek over de groepen. Ieder groepje maakt een digitale muurkrant over een van de kinderen. Op de website van Hans Hagen is informatie over het boek te vinden. Wat weten de leerlingen van de kinderen? Ze gebruiken afbeeldingen en filmpjes. Informatie over hoe je werkt met Popplet vind je hier: http://ict-idee.blogspot.nl/2011/09/57-zo-maak-je-een-mindmap-met-popplet.html

7. Dagelijks leven in Ghana

Laat het volgende filmpje zien via schooltv. Het geeft een mooi beeld over het leven in Ghana en de verschillen met Nederland: http://www.schooltv.nl/video/ghana-zijn-er-verschillen-tussen-ghana-en-nederland/#q=burgerschap. De leerlingen zoeken informatie over Ghana en maken hier een presentatie van. Je kunt ook gebruik maken van www.popplet.com (zie vorige suggestie).

Heel veel informatie over Ghana vind je hier: http://spreekbeurt-ghana.yurls.net/nl/page.

8. Informatie schrijver en illustrator

Zoek informatie over Hans Hagen. Wat kun je over hem vertellen? Wat voor boeken heeft hij nog meer geschreven? En Philip Hopman. Hebben Philip en Hans nog meer boeken samen gemaakt? Wat voor boeken?

Hans Hagen schreef ook VERKOCHT, dat in 2007 de Woutertje Pieterse Prijs kreeg, en dat zich afspeelt in Dubai. Het is een heftig verhaal dat beslist begeleiding behoeft en geadviseerd wordt voor kinderen vanaf 10 jaar. Zie lessuggesties van Jos van Hest en Lieke van Duin op de site van de Woutertje Pieterse Prijs.

Zilveren Griffel 2012

Ik en de Rovers

Siri Kolu tekst Tuuli Juusela illustraties

Gottmer 2014 • € 15,95 • ISBN 978 90 257 5055 8 • 240 pp

Op een hete zomerdag wordt de tienjarige Roos per ongeluk gekidnapt uit de auto van haar ouders door de familie Rover. Normaal gesproken steelt de bende van Karel Rover alleen Barbies, tijdschriften, snoep en andere spullen, maar Roos werd het slachtoffer van een impulsoverval. Aanvankelijk reageert Roos geschrokken, maar al snel went ze aan het vrije leventje bij de Rovers en draagt ze haar steentje bij door het smeden van plannen en het optekenen van nieuwe regels.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: rovers, humor, avontuur
- Lessuggesties: Inge Umans

Vooraf

Het verhaal speelt zich af in Finland. Zoek Finland op in een atlas en op het internet: wat is de hoofdstad? Hoe ziet de Finse vlag eruit? Welke taal wordt er gesproken? Hoe begroeten mensen elkaar in Finland? 'Hyvää päivä' = goedendag in het Fins. Hoe is het weer en het klimaat? Het landschap? Is Finland dicht of dun bevolkt? Het verhaal speelt zich af gedurende de zomermaanden, waarin het 's nachts nooit echt donker wordt, maar eerder schemert. Tijdens het verhaal worden er ook verschillende plaatsnamen vernoemd, bijv. Hanko. Laat de leerlingen deze plaatsnamen opzoeken op het internet, eventueel via Google Earth. Een van de hoofdpersonages verorbert ook een aanzienlijke hoeveelheid knäckebröd. Wie weet wat dat is? Misschien is het leuk om knäckebröd mee te brengen en te laten proeven. Wat staat er in Finland nog meer op het menu? Maak in de klas een Finse hoek, waarin je allerlei foto's en voorwerpen kunt tentoonstellen.

1. Praten over het verhaal

Hou na het voorlezen een gesprek over het verhaal. Maak hiervoor gebruik van het raamwerk van 'Vertel eens' van Chambers. Stel vragen: Wat vond je leuk of niet leuk, mooi of niet mooi, goed of niet goed aan het boek? Is er een woord, zin of fragment je heel erg bijgebleven? Ken je boeken of verhalen die hierop lijken? Vond je het verhaal saai of boeiend? Welk personage vond je het meest interessant, irritant, grappig, ... ? Ken je nog meer boeken van Siri Kolu? ... Hou dit boekengesprek niet langer dan een half uur. De leerkracht is de gespreksleider die het boekengesprek leidt. Zeg dat de leerlingen alles mogen vertellen wat er in hen opkomt.

2. Affiche

Roos wordt ontvoerd, maar haar ouders geven daar weinig ruchtbaarheid aan. Ze laten doorschemeren dat Roos is weggelopen of gewoon vanzelf verdween. Geef je leerlingen de opdracht een affiche te maken waarin een beschrijving van Roos staat, met als titel 'gezocht' of 'vermist'.

3. Filosoferen

Hou een filosofisch gesprek met je leerlingen. Vraag hen hoe ze dachten over rovers voor het boek werd voorgelezen. Hoe ze er nu over denken. Denken ze er nu anders over? Wat is er veranderd in hun denken? Hoe komt dat? Het gekozen vertelperspectief in dit boek (ik-perspectief vanuit Roos) verhoogt de betrokkenheid. Je kijkt binnen in het leven van de Rovers, wordt één van hen. Neem er het boek GOED OF KWAAD? van Oscar Brenifier (Biblion/Davidsfonds 2011) bij om verder over het thema goed en kwaad te filosoferen.

4.Snoep

Er wordt heel wat afgesnoept in het boek! Zo heeft elk lid van de Roversfamilie zijn snoepvoorkeuren. Zoek de namen van al het snoep op (zie pp. 84 85). Heeft het snoep hier bij ons ook namen? Welke? Wat is het lievelingssnoep van de leerlingen? Beluister als opwarmer bijvoorbeeld het lied *Snoep* van Vroink (fragment: http://roodvonk.be/wordpress/wp-content/uploads/2010/09/snoep-fragment.mp3).
Maak zelf snoep met je leerlingen! Op het internet vind je verschillende recepten, bijvoorbeeld deze frambozensnoepjes: http://www.njam.tv/recepten/frambozensnoepjes. Of neem er een van de kookboeken van Roald Dahl bij. Dit pinterestbord bevat een aantal kinderkookboeken: https://www.pinterest.com/pluizuit/kinderkooksels.

5. Kledij

Kleren maken de man? Op p. 94 zegt de roverhoofdman: 'Daarom is het belangrijk dat mensen aan je kleding kunnen zien wat je beroep is.' Dan wordt de vraag gesteld: 'Wat voor shirt moet dat zijn?' Voor je voorleest wat Karel antwoordt, zou je de kinderen kunnen laten beschrijven of tekenen hoe het shirt van een echte roverhoofdman eruit ziet. Lees daarna verder op p. 95: 'Het moet zijn: zwart van kleur. Lange mouwen. Niet te warm.' Vergelijk dit met wat de kinderen hebben beschreven of getekend. Het gaat er niet om wie het het dichtst heeft benaderd.

6. Chocoladezesssen

Op pp. 111-112 wordt het spel *chocoladezessen* uitgelegd. Speel het spel! Laat de leerlingen variaties op dit spel verzinnen. Geef hen de opdracht de spelregels, zoals beschreven in het boek, te vereenvoudigen in een stappenplan, eventueel met tekeningen erbij.

7. Kinderen de baas!

Op p. 190 maakt de roverhoofdman zich zorgen: 'Veel erger kan het niet worden: een wereld waarin kinderen voorwaarden stellen.' Hou een klassengesprek. Wie heeft thuis inspraak? Waarover? Waarover zeker niet? Wanneer wel? Wanneer niet? Vinden de kinderen het belangrijk hun zegje te mogen doen? Waarom?

8. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor http://www.boekenbabbels.nl. De leerlingen bekijken eerst filmpjes op de website van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

En verder

Nog meer leuke lestips bij IK EN DE ROVERS vind je hier: http://jeugdliteratuur.org/download/lestip/kjv-2012-2013-ik-en-de-rovers.pdf.
Het boek kent ook nog een vervolg. Kinderen die de smaak te pakken hebben gekregen kunnen nog andere avonturen lezen in: IK EN DE ROVERS ZINGEN KARAOKE (Gottmer 2012).

Winnaar Gouden Uil 1997 • Woutertje Pieterse Prijs 1997 • Zilveren Griffel 1997

Iep!

Joke van Leeuwen tekst en illustraties

Querido 2013 • € 12,50 • ISBN 978 90 451 1498 9 • 160 pp

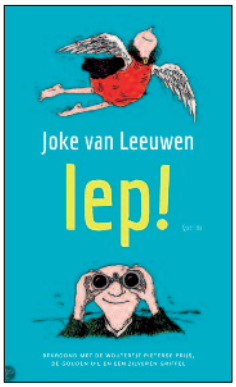

Op een dag vindt Warre een wezentje onder een struik, dat lijkt op een meisje met vleugels, of een vogeltje met benen. Hij neemt het wezentje mee naar huis. Zijn vrouw Tine wil het graag houden. Ze zoeken een naam. Viegeltje groeit snel en op een dag vliegt ze weg, zonder afscheid te nemen. Warre en Tine gaan op zoek naar haar. Viegeltje is inmiddels neergestreken in de slaapkamer van Loetje, die voor haar een nest van takken maakt. Loetje wil ook leren vliegen. Ze gaan samen naar het park. Hier ontmoeten Loetje, Warre en Tine elkaar. Viegeltje heeft haar vleugels weer uitgestrekt. Ook dit keer zonder afscheid nemen. Loetje zoekt mee met Warre en Tine naar Viegeltje.
Een enorm fantasierijk boek in korte beeldende zinnen vol humor in taal en illustraties en vol levenswijsheden. Niets lijkt te dol. De hoofdpersonen in het boek hebben warmte voor eigen idealen en zijn wars van conventies. Het leven wordt genomen, zoals het komt. Alleen al vanwege het taalgebruik zeer de moeite waard.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: afscheid nemen, vriendschap, zoektocht, anders zijn
- Lessuggesties: Inge Umans

Vooraf

Het boek werd verfilmd. Je kunt na het voorlezen samen de film bekijken. Bij deze film werd een lesmap gemaakt: http://www.lesseninhetdonker.be/filmaanbod/189/iep.
De tekeningen in het boek zijn meer dan illustraties van het vertelde: ze maken soms onlosmakelijk deel uit van het verhaal. Maak daarom bijvoorbeeld gebruik van een projector om de belangrijkste tekeningen te tonen terwijl je voorleest.

1. Praten over het verhaal

Hou na het voorlezen een gesprek over het verhaal. Maak hiervoor gebruik van het raamwerk van VERTEL EENS van Aidan Chambers. Stel vragen: Wat vond je leuk of niet leuk, mooi of niet mooi, goed of niet goed aan het boek? Is er een zin, woord of fragment dat je heel erg is bijgebleven? Ken je boeken of verhalen die hierop lijken? Welk personage vond je het leukst? Ken je nog meer boeken van Joke van Leeuwen? Hou dit boekengesprek niet langer dan een half uur. De leerkracht is de gespreksleider die het boekengesprek leidt. Zeg dat de leerlingen alles mogen vertellen wat er in hen opkomt.

2. Afscheid nemen

Viegeltje vertrekt telkens zonder afscheid te nemen en dat valt de achterblijvers zwaar. Hou een gesprek over afscheid nemen. Hoe voelt het om afscheid te nemen van iemand die je de volgende dag weer terug zal zien (bijvoorbeeld een vriend op school)? Hoe voelt het om afscheid te nemen van iemand die je een hele poos niet zal zien (bijvoorbeeld een vriend op school, net voor de lange zomervakantie)?

Hoe voelt het om afscheid te nemen van iemand die je misschien niet meer gaat weerzien (bijvoorbeeld een goede vriend die verhuist)? Hoe voelt het om definitief afscheid te nemen (bij een overlijden van een dierbare)? Er zijn verschillende soorten afscheid die allemaal anders aanvoelen. Maar het kunnen afscheid nemen is belangrijk. Wat kun je doen als je iemand mist die ver weg is? Een brief schijven, even bellen of skypen, ... Maar wat zeg je als het antwoordapparaat aanspringt? Lees *Antwoordapparaat* van Joke van Leeuwen voor uit de bundel AL MIJN LATER IS MET JOU (Querido 2005):

O hee hallo ik ben het dus
maar jij dus even nu dus niet
en ik dus als jij mij hier hoort
eigenlijk ook niet meer nou ja.
Ik dacht alleen ik bel een keer
ik dacht want als maar nee dus jee
dit gaat niet goed wat doe ik nu
ik wou alleen maar dus omdat.
Het gaat zo moeilijk in zo' n ding
maar ik wou zeggen dat ik jou
tu tu tu tu tu tu tu tu
tu tu tu tu tu tu toet pling.

Wat zouden Warre en Tine nog aan Viegeltje willen zeggen? Welke boodschap zouden zij achterlaten in haar antwoordapparaat? Wat zou de redder zeggen? En Loesje? Laat hen een kattenbelletje schrijven dat ze aan een boom in het park zouden achterlaten. Wat zou Viegeltje antwoorden?

3. Helden

De redder is een held. Wat maakt een held tot een held? Hou een gesprek over helden en heldendaden: Wie heeft zelf al eens kleine of grote heldendaden verricht? Wat heb je toen gedaan? Wanneer ben je een held? Verdeel de klas in groepjes. Geef elk groepje één van de volgende opdrachten:

- Zoek het begrip 'held' op in het woordenboek, kijk ook welke spreekwoorden of zegswijzen er bestaan.
- Probeer zelf een definitie te formuleren van het begrip 'held'.
- Maak een lijstje van enkele beroemde helden. Maak gebruik van boeken en het internet.
- Zoek in kranten naar artikelen of berichten over helden.

Leg de resultaten van de groepjes bij elkaar: bekijk de antwoorden en laat dit nog klassikaal aanvullen. Vraag ook aan de leerlingen wie hun persoonlijke helden zijn en waarom. Nog meer helden? Op dit pinterestbord werden een aantal boeken over helden samengebracht: https://www.pinterest.com/pluizuit/helden.

- Zie ook YA HAI YE, geïllustreerde liedjes over helden van ver en dichtbij, samenstelling en composities van Chrystal Cochius, met illustraties van Elsbeth Cochius (Gehrels vereniging 2011, met cd).

4. Vermist

Viegeltje verdwijnt van de radar. Warre en Tine, Loetje en de redder gaan op zoek naar haar. Een affiche zou de zoektocht kunnen ondersteunen. Laat je leerlingen een affiche maken waarop ze Viegeltje tekenen en beschrijven. Ook een zoekertje of oproep in de krant zou kunnen helpen. Welke informatie staat er in een zoekertje? Hoe zou je de zoektocht naar Viegeltje in een zoekertje kunnen verwoorden?

5. Vogels kijken

Warre is een amateur-ornitholoog. Hij houdt ervan om naar vogels te kijken. Kennen je leerlingen veel vogels? Ga zelf ook op ontdekking: welke vogels zijn er te horen en te zien in de schoolomgeving? Ga op onderzoek uit!

Breng deze boeken mee naar de klas: VERBORGEN VOGELS van Francesco Pittau & Bernadette Gervais (Lannoo 2010), VOGELS KIJKEN IS GELUK van Nico de Haan (Ploegsma 2010), KIJKEN NAAR VOGELS van Hasse Jansson (Cyclone boekproducties 2006), WAT VLIEGT DAAR? van Françoise de Guibert (Gottmer 2006), VOGELONTDEKGIDS van Nico de Haan

(Ploegsma 2006), VOGELS TEKENEN, KRABBELEN EN KLEUREN MET CARLL NEUT van Carll Cneut (De Eenhoorn 2014). Nog meer boeken over vogels vind je op: https://www.pinterest.com/pluizuit/vogels.

6. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor http://www.boekenbabbels.nl/. De leerlingen bekijken eerst filmpjes op de website van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

En verder

Nog meer lessuggesties, geschreven door Jos van Hest en Lieke van Duin, zijn te vinden op: http://www.woutertjepieterseprijs.nl/wpp/Lestips/LS_01.asp.
Breng ook het boek VOGELMEISJE van Gil Van der Heyden (Clavis 2009) mee naar de klas. Geef je leerlingen die het willen lezen (of lees het boek klassikaal voor) de opdracht om Eeltje, het vogelmeisje, te vergelijken met IEP. Wat zijn de overeenkomsten/verschillen?

Ronja de roversdochter

Astrid Lindgren tekst Ilon Wikland illustraties

Ploegsma 2015 • € 15,99 • ISBN 978 90 2619 812 0 • 207 pp

Tijdens een hevige onweersnacht waarin de roversburcht van roverhoofdman Mattis in tweeën wordt gespleten door een blikseminslag, wordt Ronja geboren. Ronja groeit op als enig kind tussen de rovers. Wanneer ze de burcht verlaat en de omgeving gaat verkennen, ontmoet ze Birk. Hij is de zoon van roverhoofdman Borka, de aartsvijand van haar vader Mattis. Zijn roversbende heeft hun intrek in het andere gedeelte van de burcht genomen. Ronja en Birk sluiten vriendschap, dik tegen de zin van hun ouders. Ze besluiten daarom samen de berengrot in te trekken en zetten zich af tegen het ruwe roversleven. Daar beleven ze een heerlijke zomer vol avonturen. Als het herfst wordt, trekt Mattis naar de grot en smeekt hij Ronja terug te keren naar de burcht voor de winter komt.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: liefde, natuur, rovers, vriendschap, avontuur
- Lessuggesties: Inge Umans

Vooraf

Astrid Lindgren was een Zweedse schrijfster. Het verhaal speelt zich af in de prachtige Zweedse bossen, die bevolkt worden door trollen, aardmannen, moenen, vogelheksen, … Allemaal mythologische wezens uit het hoge Noorden waarvan sommige ook een plekje kregen in het boek DE SPROOKJESWERELD VAN JOHN BAUER (Christofoor 2005). Leg dit boek op je leestafel.

1. Praten over het verhaal

Hou na het voorlezen een gesprek over het verhaal. Maak hiervoor gebruik van het raamwerk van VERTEL EENS Aidan Chambers. Stel vragen: Wat vond je leuk of niet leuk, mooi of niet mooi, goed of niet goed aan het boek? Is er een woord, zin of fragment dat je heel erg is bijgebleven? Ken je boeken of verhalen die hierop lijken? Vond je het verhaal moeilijk of toegankelijk? Welk personage vond je het meest interessant, irritant, grappig, … ? Ken je nog meer boeken van Astrid Lindgren? …
Hou dit boekengesprek niet langer dan een half uur. De leerkracht is de gespreksleider die het boekengesprek leidt. Zeg dat de leerlingen alles mogen vertellen wat er in hen opkomt.

1. Natuur en seizoenen

Blotevoetenpad

De natuur speelt een belangrijke rol in dit verhaal. Ronja loopt in de lente, zomer en herfst blootsvoets door het bos. Enkel in de winter draagt ze warme laarzen gemaakt van dierenhuiden. Als je de kans hebt om met je klas een wandeling te maken op een blotevoetenpad in de natuur moet je dit zeker doen: https://www.dewandeldate.nl/tips/top-10-blotevoetenpaden-nederland-en-belgie. Maar je kunt ook zelf een parcours maken waarover de kinderen blootsvoets kunnen lopen. Maak een parcours in de sporthal of op de speelplaats van zand, keien, hout, stukken touw, … dat de kinderen

op blote voeten kunnen afleggen. Hou nadien een gesprek over de zintuiglijke ervaring: wat voelde koud/warm/hard/zacht/aangenaam/... aan je voeten?

Seizoenen

De seizoenen bepalen het doen en laten van de roversfamilies. Ronja verwelkomt de lente nogal uitbundig met een vreugdekreet. Zij en Birk luisteren naar alle geluiden (p. 79-80) in hun bos. Ze zuigt net zoveel zomer in zich op als wilde bijen honing (p. 145). Sta even stil bij de verschillende seizoenen.
Luister samen naar DE VIER SEIZOENEN van Vivaldi, elke dag een ander seizoen. Kunnen de leerlingen raden om welk seizoen het gaat? Hoor je dat aan de instrumenten, het ritme, de klankkleur, ... ? Geef tijdens het beluisteren van de muziek eventueel een tekenopdracht. Dit kan echt heel vrij: de muziek beleven en abstract weergeven in kleuren, lijnen, patronen, ... of figuratief een seizoenstekening maken.
Ronja houdt de zomer vast in een zomerklomp (p. 145-146): hou een gesprek over herinneringen vasthouden. Hoe kun je iets intens beleven en opslaan als herinnering? Wat zou er in de zomerklomp van de kinderen uit de klas zitten? In de winter gaat Ronja skiën. Maar wanneer er teveel sneeuw ligt en het echt te koud is, blijft ze binnen. De rovers overbruggen de lange winter met dobbelen, roversdansen en roversliederen. Hoe zouden die roversliederen klinken? Maak zelf een roverslied! Je kunt een tekst op een bestaande melodie zetten. Kies voor een lied dat de kinderen allemaal kennen. Maak de tekst samen door een woordveld op te bouwen. Stel gerichte vragen, zoals: Wat doet een rover? Hoe ziet hij eruit? Waarom gaat hij roven? Wie besteelt hij? Hoe gaat hij te werk? Hoe voelt hij zich daarbij?

3. Gevoelens

Er komen heel wat gevoelens aan bod in dit boek. Een heel belangrijk thema is angst en hoe deze te overwinnen. In het bos vol trollen en aardmannen mag je niet bang zijn. Ronja overwint haar angsten en verlegt haar grenzen. Hou een gesprek over bang zijn: waar ben je bang voor of wat maakt je bang? Hoe kun je met die angst omgaan? Ronja en Birk voelen zich zo vrij als de vogels (p. 109) in hun bos. Wat betekent vrijheid voor je leerlingen? Zouden zij zich ook vrij voelen in hun eentje in een bos met woeste rivieren, gemene vogelheksen en geniepige aardmannen? Waar je een winter niet zou overleven? Op dit pinterestbord vind je heel wat boeken over verschillende gevoelens: https://www.pinterest.com/pluizuit/emoties. Breng verschillende boeken mee naar de klas en maak vier boekenhoeken: blij – bang – boos – verdrietig. Vraag aan je leerlingen de boeken een plekje te geven in de hoeken. Sommige boeken gaan over gevoelens in het algemeen, of over verschillende gevoelens tegelijk. Zo heeft Ronja soms ook tegenstrijdige gevoelens. Ze vraagt zich af of je tegelijk blij en verdrietig kunt zijn (p. 106). Wat helpt om sombere gedachten, sombere gevoelens te verdrijven? (p. 108). Hoe gaan je leerlingen om met hun gevoelens? Gevoelens zijn besmettelijk! Als iemand hartelijk zit te lachen is de kans groot dat je mee gaat lachen, ook al weet je niet waarom. Ook boosheid is besmettelijk. En angst. Om rond gevoelens te werken kun je het babbelspel of het EQ-babbelspel mee naar de klas nemen en spelen. Meer informatie: http://www.baert.com/default.aspx?ref=BP

4. Overleven

In hoofdstuk 11 verhuizen Birk en Ronja naar hun berengrot. Er wordt beschreven wat ze allemaal bij zich hebben om te overleven in het bos. Op p. 110 sommen ze de zaken op die ze onmogelijk kunnen missen. Het mes van Birk is hun kostbaarste bezit. Ze hebben een emmer om water te halen, een bijl, een slijpsteen, een keteltje, visgerei, vogelstrikken,

pijl en boog en een korte speer. Vraag aan je leerlingen wat zij denken nodig te hebben om een week te overleven in het bos. Wat gaan ze eten en drinken? Hoe gaan ze slapen? Hoe gaan ze zich verwarmen? Beschermen tegen de regen? Schrijf al deze woorden op het bord. Verdeel dan je klas in groepjes van vier. Zeg hen dat ze slechts 10 voorwerpen die werden opgesomd mogen en kunnen meenemen. Laat hen samen uitzoeken, discussiëren, tot een consensus komen per groepje. Vergelijk nadien de lijstjes van de verschillende groepen. Leg zeker ook deze boeken op je leestafel: MIJN NATUUR- EN SURVIVELGIDS van Ariane Coquelet (Casterman 2008) en SURVIVELGIDS VOOR DE JONGE AVONTURIER van Geert Van Speybroek (Standaard 2012).

5. Vroeger en nu

In het boek staat ook heel wat informatie over het leven vroeger en nu. Wat voor kleren dragen de rovers? Zo is de winterjas van Ronja gemaakt van wolfspels. Welke andere dierenhuiden worden nog vermeld in het boek? Hoe wordt de burcht verwarmd en verlicht? Ronja heeft een lichttoorts van hoorn en Birk heeft een talkkaars wanneer ze door de kelders van de burcht dolen. Gebruik deze gegevens uit het boek om het wonen, leven, verwarmen, verlichten, ... vroeger en nu te vergelijken. Ga misschien zelf fakkels maken van oude lappen en gesmolten kaarsrestjes en bijenwas.

6.Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor http://www.boekenbabbels.nl. De leerlingen bekijken eerst filmpjes op de website van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

En verder

Het boek werd al een aantal keren opgevoerd als toneelstuk. Misschien een idee om dit stuk samen met je klas te spelen. Je kunt ook samen naar de verfilming kijken. De trailer vind je hier: https://www.youtube.com/watch?v=gUlc1-e11EE . Bij de film zijn ook verwerkingstips gemaakt: http://www.jekino.be/nl/filmcatalogus/interne_films/ronja_de_roversdochter-367.html.

Lucas in de sneeuw

Koos Meinderts tekst Annette Fienieg illustraties

Lemniscaat 2008 • € 13,95 • ISBN 978 90 4770 024 1 • 90 pp

De vader van Lucas is overleden. Op de laatste dag van het jaar sluipt hij vroeg het huis uit om in de sneeuw te gaan lopen. Hij overdenkt het jaar waarin zoveel is gebeurd. Als een vriendinnetje vraagt hoe het met hem gaat, antwoordt hij: 'Het heeft gesneeuwd', wat betekent dat het leven weer een beetje mooi en nieuw is geworden. De kleuren wit en rood spelen een belangrijke rol in dit verhaal.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: dood, vaders, rouw
- Lessuggesties: Gretha Straatsma

1. Voorlezen en praten

Wanneer het boek is voorgelezen, gaan de leerlingen in tweetallen praten over het boek volgens de gespreksmethode van Aidan Chambers. Er zijn twee soorten vragen, eenvoudige vragen en wat uitgebreidere vragen. Kopieer de vragen voor de leerlingen. Zij knippen de vragen uit en leggen de vragen, met de tekst naar beneden, op een stapeltje. Om de beurt pakken ze een kaartje met een vraag en geven ze antwoord. Loop als leerkracht rond tussen de verschillende groepjes en vervul de rol van gespreksleider. Probeer met doorvragen meer diepgang in het gesprek te brengen. Stel open vragen en vermijdt de 'waarom' vraag, vervang dit door 'vertel eens.'

- Eenvoudige vragen: http://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/lezen/20151029%20-%20Vragen%20tweetalgesprekken.pdf.
- Vervolgvragen: http://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/lezen/20151029%20-%20Vragen%20tweetalgesprekken%20met%20vervolgvragen.pdf vervolgversie.

Koppel het praten over het boek klassikaal terug en gebruik daarna de volgende werkwijze klassikaal om over het boek te praten:

- Wat vind je leuk aan het boek?
- Wat vind je niet leuk aan het boek?
- Wat vind je moeilijk?
- Zie je ook bepaalde patronen die zich herhalen?

2. Troost

LUCAS IN DE SNEEUW is een heftig verhaal over een lastig thema. Lucas heeft het dan ook moeilijk. Vraag de leerlingen hoe ze Lucas kunnen helpen/troosten. Op wat voor manier kun je hem helpen? Wat is een goed idee en wat is minder handig om te zeggen of te doen tegen iemand die zijn vader heeft verloren? Vraag de leerlingen dit te verbeelden of te verwoorden in een tekening of een brief. Lees ter voorbereiding het gedicht *Beter niet* uit de met een Gouden Griffel (2015) bekroonde poëziebundel DOODGEWOON van Bette Westera en Sylvia Weve (Gotmer 2015).

Zeven dingen
die je beter
niet kunt zeggen
tegen iemand
die een tijdje terug
zijn vader
heeft verloren:

Went het al een beetje?
Gaat het al wat beter?
Lekker leuke dingen doen.
Ik weet precies hoe je je voelt.
Gelukkig heb je je moeder nog.
Voor hem was het het beste zo.
Kop op, je bent nog jong,
Het komt wel goed.

Op de site van de Woutertje Pieterse Prijs staan lessugesties bij DOODGEWOON, geschreven door Jos van Hest en Lieke van Duin.
http://www.woutertjepieterseprijs.nl/wpp/lestips/LS_28.asp.

3. Verbeelden

De tocht van Lucas wordt beeldend beschreven door de schrijver. Vraag de leerlingen een tekening te maken van de tocht van Lucas door de sneeuw. Wat voor materiaal kan hiervoor het best worden gebruikt? Hoe start Lucas de wandeling en hoe is hij op einde van zijn wandeling?

4. Boekenbabbels

Op de website htp://www.boekenbabbels.nl vertellen kinderen en volwassenen wat ze van boeken vinden via een kort filmpje. Stel groepen samen en geef de groepen de opdracht een Boekenbabbel te maken.
Bekijk een paar Boekenbabbels van anderen:
- Welk boek kies je uit?
- Welk filmpje spreekt je aan?
- Hoe vertellen anderen?
- Hoe prijzen anderen hun boek aan?

Experimenteer met verschillende manieren van vertellen:
- Zakelijk.
- Expressief.
- Muzikaal, bijvoorbeeld een rap.
- Wat wil je precies over het boek vertellen?
- Hoe verwoord jij je mening?
- Hoe ga je reclame voor jouw boek maken?
- Kies drie dingen uit het boek die je in ieder geval wilt vertellen.
- Waarmee kun je kijkers overtuigen? Want daar gaat het om! Wie gaat door mijn filmpje het boek lezen?

Oefen je teksten. De klas bepaalt welk filmpje op Boekenbabbels wordt geplaatst.
Zie ook: http://www.lezen.nl/sites/default/files/Over%20boeken%20gesproken_0.pdf pagina 21.

5. Herdenkingslichtjes maken

Zijn er kinderen die, net als Lucas, een dierbare hebben verloren, zoals (groot)ouder, oom, tante, anders, een dierbaar huisdier? Een mooie manier van herdenken is het maken van herdenkingslichtjes. Schaf hiervoor grote witte papieren zakken aan: 23 (H) x 15 cm (B). Voor iedere leerling 1.
Werkwijze:
- Op een van de lange kanten schrijven de leerlingen de naam en een korte tekst voor iemand die ze willen gedenken.
- Op de andere kant tekenen of kleuren ze iets voor die persoon.
- Met een lapje wordt heel dun slaolie over de afbeeldingen gestreken. Het papier wordt dan perkamentachtig.
- Onderin de zak doe je zand zodat de zak goed blijft staan.
- In het zand wordt een waxinelichtje gezet.
- Maak op een avond waarop het vroeg donker is, niet te hard waait en het niet regent, bijvoorbeeld ter gelegenheid van Allerzielen (2 november), een mooie opstelling van alle lichtjes buiten. Maar het kan natuurlijk ook binnen.

■ Organiseer een ceremonie om geliefden te herdenken.
■ De lichtjes worden neergezet, er worden gedichten voorgelezen en er wordt muziek gemaakt. Gebruik hierbij de prachtige poëziebundel DOODGEWOON van Bette Westera en Sylvia Weve (Gotmer 2015). Zie ook suggestie 2.
Bron: WETEN WAAR DE WOORDEN ZIJN van Mariet Lems (herdruk in ringband SAAM 2013).

6. Boekenkring

Geef per tweetal een opdracht.

Over het boek

■ Vraag twee leerlingen of ze de andere leerlingen willen interviewen over het boek. Ze verzinnen zelf een drietal vragen. De informatie wordt in de boekenkring gedeeld met de andere leerlingen.

Over de schrijver

■ Zoek informatie over de schrijver en de illustratrice van het boek. Wat is er bijzonder aan hen?
■ Welke boeken heeft Koos Meinderts nog meer geschreven? Noem drie titels en geef een korte inhoud van het boek. Zijn er kinderen die de boeken willen lezen?

Zilveren Griffel • Tip van de Kinderjury 2012

Toen kwam Sam

Edward van de Vendel tekst Philip Hopman illustraties

Querido 2011 • € 16,95 • ISBN 978 90 451 1241 1 • 128 pp

Voor Kix verandert alles als op een dag een prachtige, witte berghond komt aanlopen. Hij sluit vriendschap met hem, en noemt hem Sam. Kix's vader wil er niets van weten, ze hebben al dieren genoeg. Zijn moeder vindt de hond prachtig maar denkt dat hij van de overburen is, de vreselijke meneer en mevrouw Jones, waar ze nooit meer komen, nadat meneer Jones gedreigd heeft met een grote slang die kefhondjes in één een hap kan verorberen. Om de hond te mogen houden, moet Kix in een bloedstollend spannende nacht bewijzen hoeveel hij van Sam houdt.
Een mooi en eigentijds voorleesverhaal met een hoofd- en heldenrol voor de jonge Kix. Sympathiek en mooi verteld, gebaseerd op een ware gebeurtenis.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: honden, vriendschap, bang zijn
- Lessuggesties: Mariet Lems

1. Introductie

Je kunt op verschillende manieren een boek bij de leerlingen introduceren. Een aanloopje nemen maakt nieuwsgierig. Een gesprek vooraf, het tonen van voorwerpen, het bespreken van een aantal moeilijke woorden uit het verhaal.., wat je ook doet, er is al iets voorbereid en dat zorgt voor herkenning. Het haakt aan bij wat er al is. Mogelijkheden:

- Als u zeker weet dat niemand het heeft gelezen: Zet het boek een tijdje zichtbaar neer en beantwoordt summier de vragen die de leerlingen stellen. Laat niet teveel los. Hou het spannend. Vertel dat u het binnenkort gaat voorlezen.
- Zet voorwerpen neer die belangrijk zijn in het verhaal, zodat het beeld al een connectie maakt en de leerlingen het voorwerp tijdens het voorlezen kunnen plaatsen.
- Of: Laat het boek nog niet zien en begin een gesprek over honden. Wat voor honden ken je? Hoe gedragen ze zich? Hoe heten ze? Wat is er leuk aan? Wat niet? Zijn er ook voor-en nadelen aan het hebben van een hond? Laat nu het boek zien, uitgevouwen, zodat voor-en achterkant te zien zijn. Wat vinden ze van deze hond? Meningen mogen verschillen. Hoe kijkt de hond? Laat eventueel ook het omslag zien van het boek BEZEM van Bibi Dumon Tak (Van Goor 2005) Wat zijn de verschillen tussen deze twee honden behalve de kleur? De hond Bezem kan model staan voor de hond Springertje uit TOEN KWAM SAM. Leg het boek BEZEM weg om later voor te lezen.

2. Voorlezen

Lees het boek in gedeeltes voor bespreek steeds na. Er zullen zeker emoties los komen bij de leerlingen. Wat vonden de leerlingen het mooiste stukje? Meningen mogen verschillen. Wat onbegrijpelijk? Raar? Praat over moeilijke woorden.

- P. 27: wat wordt bedoeld met 'een piezeltje vertrouwen'?
- P.29: wat betekent 'een draadje los'?
- P.31: weten de leerlingen wat 'hooien' is?

■ Na p. 32 kun je vragen welke naam de leerlingen denken dat de hond voortaan zal krijgen: Sam of Nanook. Wat zijn de voordelen van de oude en de nieuwe naam?
■ P. 35: wat is een coyote en waar leven die?
■ P.41: geschopt en geslagen. Hoe weten ze dat? Hoe heet het als je iets invult, zonder het zeker te weten? Een vooroordeel. Wat is er gevaarlijk aan het hebben van een vooroordeel?
■ P. 44: wat is een pick-up?
■ P. 45: wat is een bloedhond?
■ P. 50: uitvluchten verzinnen. Naar aanleiding van dit hoofdstuk is een mooie schrijfopdracht te geven. Wat voor uitvluchten verzonnen Kix en zijn zusje voor het slapen gaan? Wat voor uitvluchten verzinnen de leerlingen? Niet alleen voor het slapen gaan, maar ook voor andere dingen? Eerst over praten, daarna pas de schrijfopdracht geven.
■ P.64: Laat voordat je deze bladzijde leest, de tekening zien. Wie is het? En wat belooft dat?
■ P.65: Buurman zegt: 'Hell nee.' Wat betekent dat? 'Bloody hell' is een vloek in het Engels.
■ P. 67: Hoe denken de leerlingen dat dit verhaal afloopt? Laat alle mogelijkheden passeren.

3. Vertel eens

In het boek LEESPRAAT (NBD Biblion 2012) vertelt Aidan Chambers hoe je met leerlingen over gelezen boeken kunt praten. Het is een boek dat iedere leerkracht zou moeten lezen. Het staat vol memorabele en direct toepasbare uitspraken. Het belangrijkst voor leerkracht en leerlingen is te weten dat alle antwoorden goed zijn. Hoe de leerling er op dat moment over denkt, kan nooit en te nimmer afgekeurd of in twijfel gebracht. Aidan Chambers: 'Kinderen laten stoppen met praten is doorgaans een stuk eenvoudiger dan ze aan het praten krijgen. En een van de meest ontmoedigende woorden in dit verband is 'waarom'. ' 'Waarom' is niet de enige ontmoedigende vraag in het traditionele onderwijssysteem. Ook 'Wat betekent het volgens jou?', 'Waar gaat het eigenlijk over?' of 'Wat bedoelt de auteur?' zijn minstens even erg. De betekenis van een tekst kun je niet meteen en in één keer zien; je moet haar ontdekken via specifieke en praktische vragen, onderhandelen, tot stand brengen of achterhalen. We stoeien ermee, halen er stukjes uit waar we wat mee kunnen en praten daar dan over. Zo krijgen we beetje bij beetje zicht op wat de tekst als geheel zou kunnen betekenen.'
Chambers adviseert vier basisvragen:
■ Wat vond je leuk, mooi of goed aan dit boek? (Deze vraag verschilt wezenlijk van Wat is leuk, mooi, goed in het verhaal. 'Is' impliceert dat er maar één waarheid is. Integendeel, ieder kind heeft zijn eigen waarheid.)
■ Wat vond je niet leuk, mooi of goed?
■ Wat vond je moeilijk of onduidelijk?
■ Zag je een patroon of bepaalde verbanden?
Schrijf de woorden 'leuk', 'niet leuk', 'moeilijk' en 'patronen' naast elkaar op het bord.
Stel de eerste vraag en schrijf antwoorden kort op onder 'leuk'. Geef de tijd om na te denken. Maak duidelijk dat er niet één waarheid is, maar dat iedereen iets anders kan denken. Wat de een leuk vindt, kan de ander onbegrijpelijk vinden. En dat is nu juist wat het gesprek boeiend maakt. Bekijk samen waar de overeenkomsten zitten. Verbindt die met een lijn.
Wat boeit de leerlingen het meest? Zit hier een gesprek in? In deze fase mag een vraag als: 'Hoe weet je dat?' gesteld worden. Hierdoor kunnen andere kinderen ineens de link zien.
Het gesprek eindigt als de aandacht afneemt. De eerste keer zal het nog even wennen zijn, maar als ze er vertrouwd mee zijn, zullen ze zich al snel niet meer druk maken over leuk en niet leuk, en overgaan op de moeilijkheden en de verbanden, omdat ze weten dat dat het meeste oplevert.
Een leerling in het boek van Aidan Chambers: 'Je weet pas wat je denkt als je het zegt.'

4. Vervolgopdracht 1

Verzamel boeken over honden, om voor te lezen of te laten lezen, omder meer:

- BEZEM van Bibi Domon Tak & Fiel van der Veen (Van Goor 2005).
- HOND WEET ALLES EN WOLF WEET NIETS van Sylvia Vanden Heede met illustraties van Marije Tolman (Lannoo 2014), onderscheiden met de Vlag en Wimpel van de Griffeljury 2015,
- HOU VAN DIE HOND van Sharon Creech (Hoogland & Van Klaveren 2014). Schrijflessen bij dit boek in WETEN WAAR DE WOORDEN ZIJN, methodiek creatief schrijven PO, vanMariet Lems (herdruk in ringband SAAM 2013).
- LOEBAS, EEN BEER VAN EEN HOND van Frank Geleyn & Esther Platteeuw (De Eenhoorn 2014).
- EEN HEEL BIJZONDERE HOND van Martine Nijhoff (Lemniscaat 2003).

Praat na over verschillen en overeenkomsten onderling en met TOEN KWAM SAM.

5. Vervolgopdracht 2

Kopieer een aantal tekeningen uit het boek en leg ze neer. Laat elke leerling een tekening kiezen. Als iemand dezelfde wil, maak dan nog een kopie. Een andere moeten kiezen, blokkeert. Door zelf te kiezen, wordt het denkproces al in gang gezet. Stel kijkvragen. Wat is het belangrijkste onderwerp dat je ziet? Noem enkele details. Als er geluiden zouden zijn, wat zou je kunnen horen? Geuren? Tast? Als een vraag niet van toepassing is op je tekening, dan zet je een streepje. Als er kleuren zouden zijn, welke?
Schrijfopdracht: schrijf bij de tekening jouw eigen verhaal. Het mag het verhaal zijn dat je gehoord hebt, in je eigen woorden, maar het mag ook een heel eigen verhaal zijn, of een mengeling van beide.

6. Waargebeurd

Als nog niet aan de orde is geweest, dat het verhaal gebaseerd is op een ware gebeurtenis, lees dan de laatste bladzijde voor. Laat de foto zien. Wat voor overeenkomsten en verschillen zien ze aan de hond op de foto en Sam uit het boek? Wat maakt de wetenschap dat het echt gebeurd is uit voor de waardering van het verhaal? Dat kan voor ieder anders zijn. Hoe zouden de ouders van de leerlingen reageren in zo'n geval? Hoe zouden de leerlingen het aanpakken?

7. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor de website http://www.boekenbabbels.nl. De leerlingen bekijken eerst filmpjes van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

Vlag en Wimpel van de Griffeljury 2014

Mijn bijzonder rare week met Tess

Anna Woltz tekst

Querido 2013 • € 13,95 • ISBN 978 90 451 1488 0 • 168 pp

Tijdens een vakantie op Texel ontmoet de 10-jarige Samuel het iets oudere meisje Tess, dat dolgraag haar onbekende vader wil ontmoeten. Hij helpt haar daarbij, maar zit zelf ook met een levensvraag die hij graag wil oplossen; hoe je eenzaamheid moet verwerken als iedereen van wie je houdt doodgaat.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: Texel, vakantie, vaders
- Lessuggesties: Gretha Straatsma

1. Voorlezen en praten over het verhaal

Bekijk samen de voorkant van het boek. Spreekt het boek tot de verbeelding? Het verhaal wordt verteld vanuit Sam, een jongen, maar er staat een meisje op de voorkant. Spreekt de voorkant de jongens aan? Lees de achterkant van het boek voor. En nu? Start met voorlezen.

Hoofdstuk 3, p. 17 e.v.: Tess en Sam maken op een bijzondere manier kennis. Is dit een 'gewone' kennismaking? Wat vinden de leerlingen? Sam stelt een vraag aan Tess, p. 19: 'Vond de laatste dinosaurus het erg om dood te gaan?' Wat denken de leerlingen? De moeder van Tess noemt Sam een 'dwergtoerist' (p. 31), wat bedoelt zij hiermee? De vader van Tess weet niet dat zij bestaat (p. 33), haar moeder vertelde de vader niet dat zij een baby verwachtte, omdat de verkering voorbij was. Wat vinden de leerlingen hiervan? De moeder van Tess vindt dat het 'zo' beter is. Wat vinden de leerlingen? Voor wie is dat beter?

Pp. 52-53: Tess is teleurgesteld als ze haar vader voor het eerst ziet. 'De vader die ik verzonnen had, was veel leuker.' Wat zou Tess bedoelen? In de ogen van Sam doet ze alsof familie niets voorstelt. Is familie belangrijk? In wat voor opzicht?

Sam denkt veel na, vooral over doodgaan. Voor de vakantie is de vader van een klasgenoot overleden. Lees p. 90 onderaan: 'Dood zijn, dat merkte je dus niet. Maar andere mensen die doodgingen, dat merkte je wél. Want dan bleef je achter.' Filosofeer over deze gedachte met de leerlingen. Snappen zij wat Sam bedoelt? Wat vinden ze van het programma dat Tess gemaakt heeft om haar vader beter te leren kennen? Zou dit in het 'echt' ook kunnen of komt dit alleen voor in boeken? Sam zorgt er uiteindelijk voor dat Hugo te horen krijgt dat hij een dochter heeft. Wat vinden de leerlingen van de rol van Sam? Had hij het wel of niet moeten vertellen.

2. Wordle maken

Wanneer je het boek hebt voorgelezen,

inventariseer je met de leerlingen woorden die het boek kenmerken. Plaats ze in een wordle: http://www.wordle.net. Ga naar 'create' en plaats de woorden onder elkaar in het werkveld. Klik op 'go'.

3. Personages

'Samuel en Tess zijn twee personages die je vanaf de eerste bladzijden in je hart wil sluiten.' Deze uitspraak komt uit een recensie van de krant *De Standaard*. Zijn de leerlingen het daarmee eens? Kunnen we stellen dat Tess en Samuel heel eigenwijze kinderen zijn? Op wat voor manier? Wat zijn de verschillen tussen Tess en Samuel? Karaktertrekken, gedachten? Vullen ze elkaar goed aan? Wat vinden de leerlingen van de vriendschap die ontstaat tussen deze twee mensen?
Hoe hebben de leerlingen de personages ervaren in het boek? Welk personage vind je het leukst en waarom? Welke invloed hebben de personages op elkaar? Schrijf op aparte bladen de personages uit dit verhaal op en vraag aan de leerlingen om het leukste, opmerkelijkste of wat hen het meest bijbleef van dat personage, op te schrijven. Laat de bladen met de verschillende personages rondgaan tot iedereen iets heeft opgeschreven en bespreek het met de leerlingen.

- Welk personage vinden jullie het leukst? Kun je je keuze motiveren?
- Zijn er te veel of te weinig personages in het verhaal? Vertel eens?
- Welke invloed hebben de personages op elkaar?
- Zijn alle personages even belangrijk? Zouden jullie een personage in het verhaal kunnen weglaten? Wie? Vertel eens?

4. Familiestamboom

Familie speelt een grote rol in MIJN BIJZONDERE RARE WEEK MET TESS. Vraag de leerlingen of zij een familiestamboom willen maken van hun familie. Ga terug tot de opa's en oma's.
Zie ook WAT IS FAMILIE? van Kolet Jansen & Isabel Boutens (NBD Biblion 2005).

5. Speurtocht

Tess heeft voor Elise en Hugo een speurtocht gemaakt. De leerlingen maken in groepjes opdrachten voor een speurtocht in en rond de school. De leerlingen proberen de opdrachten zoveel mogelijk te relateren aan het boek. Dus opdrachten met zand en water, over vaders, over dinosaurussen. De speurtocht wordt uitgevoerd. De leerlingen maken alle opdrachten behalve de opdracht die ze zelf hebben bedacht.

6. Vragen en opdrachten voor de boekenkring

Geef per tweetal een opdracht.

Over het boek

- Voor het verhaal begint staat op p.5: Voor Jefta, de liefste hond van de wereld 2001-2012. Wat is de reden dat dit hier staat? Wat denken de leerlingen? Heeft het met het verhaal te maken? Praat hierover in de boekenkring.
- Het verhaal speelt zich af op Texel. Een tweetal leerlingen verzamelt informatie over Texel en deelt de informatie in de boekenkring. Zijn er leerlingen die op Texel zijn geweest?

Over de schrijfster

- Zoek informatie over de schrijfster. Ze schreef al heel jong een column in een krant. Waar ging deze column over? Hoe oud was zij toen ze voor het eerst een boek schreef? Noem nog twee boeken die zij heeft geschreven en vertel hierover in het kort. Zijn er leerlingen die de boeken willen lezen?

Gouden Penseel 2012

Een vijver vol inkt

Annie M.G. Schmidt tekst Sieb Postuma

illustraties Querido 2011 • € 14,95 • ISBN 978 90 415 1288 6 • 96 pp

De mooiste kindergedichten van Annie M.G.Schmidt, waaronder *Sebastiaan*, *Ik ben lekker stout*, *Het fluitketeltje*, *Dikkertje Dap*, *De lapjeskat* en *Drie Ouwe ottertjes*, herrijzen in deze bundel uit een vijver vol inkt. Want, zo zegt de beroemde dichteres in het gedicht *De sprookjesschrijver* op de eerste pagina: *Hij heeft aan een inktpotje lang niet genoeg/Hij heeft in zijn tuin dus een vijver vol inkt,/een vijver door donkere struiken omringd,/en altijd, wanneer hij moet denken, die schrijver/dan doopt hij zijn kroontjespen weer in de vijver.*
Illustrator Sieb Posthuma liet zich door de soms veertig jaar oude verzen inspireren. Zijn grote gekleurde platen nemen soms wel twee bladzijden in beslag. Met verrassende details, veel grappen en in prachtige kleuren spatten de tekeningen van de pagina af.

- Groep 5 en 6
- Trefwoorden: poëzie, rijm, illustraties
- Lessuggesties: Mariet Lems

1. Introductie: rituelen

Dit is een boek om open op een lessenaar of boekstandaard neer te zetten, zodat ook de prachtige illustraties bekeken kunnen worden. Maak er een ritueel van. Heeft u een belletje of iets anders dat een vrolijk geluid maakt? Laat het horen op een moment dat de aandacht even getrokken moet worden en er tijd is om met het gedicht bezig te zijn. Je kunt het zelf zo kort of lang doen als mogelijk is. Niet ieder gedicht hoeft uitgeplozen te worden.
Op YouTube staat een kort liedje over Annie, geschreven door Hannie Buenen op muziek van Majel Lustenhouwer, dat gemaakt is bij de Geschiedenis Canon. Ook goed te gebruiken als intro voor het dagelijkse ritueel.

Dit was Annie, dat was Annie.
Dat was Annie M.G. Schmidt.
Altijd grappig, nooit zoetsappig
In een versje of een lied.
Dat was Annie, dat was Annie.
Ze was graag een beetje stout.
En zo schreef ze, en zo bleef ze
In haar hart steeds acht jaar oud.

Praat na over hoe iemand denkt en doet die in haar hart nog acht jaar is.
Zeg: 'Dit *is* Annie.' En sla het boek op een willekeurige pagina open, laat de illustratie zien en lees het gedicht voor. Om de aandacht voor het gedicht te wekken, kun je ook eerst een paar kijkvragen stellen. Dek het gedicht af, scan de pagina's en laat zien op het digibord.

- Wat zie je als belangrijkste voorstelling? Laat verschillende antwoorden naast elkaar bestaan.
- Wijs ook op gezichtsuitdrukkingen.
- Waar denken de leerlingen dat het gedicht over gaat?

Lees daarna het gedicht voor en laat een of twee leerlingen het voorlezen. Sommige gedichten zijn erg lang: verdeel dan de coupletten over een paar leerlingen.

2. Poëzievragen

De basisvragen van Aidan Chambers kunnen ook bij deze gedichten goed helpen om duidelijk te krijgen hoe verschillend een gedicht te beleven is.

- Wat vind je leuk mooi, goed in dit gedicht?*
- Wat vind je niet leuk of mooi?
- Wat vind je moeilijk of onduidelijk?
- Zie je een patroon of (bij meer gedichten) verbanden?

* *Stel nooit de vraag: Wat is mooi in dit gedicht. Want er is niet één waarheid. Ieder kan iets anders mooi vinden.*

Je kunt verder gaan met poëzievragen die ooit opgesteld zijn voor de Draai-Denk-Doe-Schijf voor het programma *Lezen gaat voor*. Maak er kaartjes van en doe ze in een doosje. Laat een kaartje trekken en de vraag voorlezen. Als een vraag niet van toepassing is, wordt hij weggelegd.

- Hoe weet je dat dit een gedicht is?

De leerlingen zullen meteen antwoorden: Omdat het rijmt. Is dat zo?

- Wat is het verschil tussen een lied en een gedicht?

Rijmende gedichten zitten het dichtst bij liedjes. Een gedicht is vaak meer 'verdicht' geschreven dan een lied. Er zijn diverse cd's van VOF De Kunst met de op muziek gezette gedichten van Annie M.G. Schmidt.

- Staan er woorden in dit gedicht die je mooi vindt? Welke?
- Wil je het nog een keer (voor)lezen?
- Is het een gedicht om langzaam of snel voor te lezen?
- Is er een moment in dit gedicht dat jij nu voor je ziet? Welk?
- Staan er woorden in dit gedicht die je niet mooi vindt?
- Staan er woorden in die niet meer van deze tijd zijn? (Alleen van toepassing op deze gedichten, omdat er veel woorden in staan, van dingen die de leerlingen niet meer kennen.)
- Wat is er grappig aan?
- Zitten er herhalingen in het gedicht? Welke?
- Kun je iets in dit gedicht noemen dat niet echt gebeurd kan zijn?
- Wat is het verschil tussen een gedicht en een verhaal?
- Zie/hoor je in het gedicht klanken die steeds terugkomen?
- Wat vind je het belangrijkste aan dit gedicht?
- Staan er woorden in het gedicht die meer dan een betekenis hebben? Welke?
- Wil je meer van deze dichter lezen?

3. Verschillende manieren om met de gedichten bezig te zijn

Bovenstaand is één manier, maar er zijn er veel meer.

- Voorwerpen uit het gedicht verzamelen als inleiding voor het gedicht.
- Iets doen met de ouderwetse woorden in het gedicht.
- Van een rijmend gedicht een verhaaltje maken.
- De verschillende dichtvormen bekijken.
- Van een rijmend gedicht een paar laatste rijmwoorden weglaten en in laten vullen. Het gaat hierbij niet om goed of fout.
- Van een gedicht op een cd of op Internet het liedje zoeken en dat eerst of achteraf laten horen.
- Een liedje laten horen en opdracht geven goed te luisteren en achteraf de woorden op te schrijven die je nog weet. Daar weer een schrijfopdracht aan verbinden: neem het eerste en laatste woord uit je rijtje woorden en kies er nog een bij. Schrijf met deze drie woorden een tekst van een regel of vijf.

Zie uitgebreider over de Driewoordenduik in WETEN WAAR DE WOORDEN ZIJN, methodiek creatief schrijven PO, van Mariet Lems (herdruk in ringband SAAM 2013).

■ Een van de illustraties laten zien, zonder dat ze het gedicht kennen en via kijkvragen opdracht geven een gedicht te schrijven. Stel associatie-vragen: Wat is de belangrijkste voorstelling, noem een paar details. Welke kleuren? Als de illustratie geluid zou kunnen geven, wat zou je dan horen? Zijn er ook geuren? Horen er emoties bij? Schrijf een niet rijmend gedicht bij deze illustratie. Niet alle opgeschreven woorden hoeven gebruikt.
Al schrijvend komen er misschien woorden en ideeën bij.
■ Verschillende illustraties neerleggen en er een laten kiezen en daarbij via kijkvragen een gedicht of verhaaltje schrijven.

4. Tijdsbeelden

In bijna elk gedicht staan dingen die de leerlingen niet meer kennen of woorden die we niet meer gebruiken, zoals inktpotje, kroontjespen, melkboer, schreien, spoortreintje, fluitketel, kolenfornuis, zeil, ledikant, perceel, slaapsalet, etc.
Om een gedicht in te leiden werkt het goed om een of meer (hanteerbare) voorwerpen mee naar school te nemen of op te laten zoeken hoe het eruitziet of wat het ouderwetse woord betekent. Je kunt ook van tevoren een woord in de groep brengen en vragen of ze willen tekenen hoe ze denken dat het eruit ziet.

5. Meer over Annie M.G. Schmidt

Meer achtergrond en lesmateriaal om rond Annie M.G. Schmidt te werken is te vinden op: http://canon-pad-anniemgschmidt.yurls.net/nl/page/733511/?cookie=1.
Zie ook http://entoen.nu/anniemgschmidt/po. Elk jaar wordt een Annie M.G. Schmidt-week gehouden. In 2016 vindt die plaats van 18 t/m 28 mei. Zie: http://www.queridokinderboeken.nl/annie-m-g-schmidt-week.

6. Rijmwedstrijd

Uitgeverij Dubbelzes geeft RIJMELARIJ uit, een speldoos met 51 kaarten voor een rijmwedstrijd. Weliswaar bestemd voor iets jongere kinderen, maar door de spelregels te veranderen ook bruikbaar voor deze doelgroep.

7. Meer boeken met rijmende gedichten

De smaak te pakken? Verzamel meer boeken met rijmende gedichten en prachtige illustraties:
■ BOVEN IN EEN GROENE LINDE ZAT EEN MODDERVETTE HAAN, 75 FABELS OP RIJM van Maria Donkelaar & Martine van Rooyen, met illustraties van Sieb Posthuma (Gottmer 2018)
■ AAN DE KANT, IK BEN JE OMA NIET van van Bette Westera. met illustraties van Sylvia Weve (Gottmer 2012)
■ HET RIJMT, VEEL VERSJES & LIEDJES 1984-2014 van Ted van Lieshout (Leopold 2014)

De tuinen van Dorr

Paul Biegel tekst Charlotte Dematons illustraties

Lemniscaat 2013 • € 15,95 • ISBN 978 90 477 5011 6 • 184 pp

Prinses Mijnewel en tuinmansjongen Jouweniet zijn onafscheidelijk van elkaar. De heks Sirdis verandert Jouweniet in een bloem en daarmee begint de ellende. Mijnewel moet het zaadje van de bloem in de spookstad Dorr planten om de betovering te verbreken. In dit spannende en meeslepende avontuur, regelmatig onderbroken door tussenvertellingen waarin de voorgeschiedenis uit de doeken wordt gedaan, wordt je langzaam naar de ontknoping gevoerd. DE TUINEN VAN DORR is misschien wel het mooiste Biegelboek aller tijden. Prachtig, poëtisch sprookjesverhaal.

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: heksen, verliefdheid
- Lessuggesties: Ciska van Hemert-Kopmels

1. Introductie

Introduceer het boek bij uw leerlingen, lees de titel voor en bekijk de illustratie op de omslag. Wat voor soort boek zou dit kunnen zijn? Bespreek welke genres de leerlingen kennen en noteer die op het bord. (hier-en-nu-verhaal, oorlogsverhaal, historisch verhaal, andere culturen, detective verhaal, sprookje, fantasieverhaal, griezelverhaal, sciencefiction en dierenverhaal) Laat de leerlingen onder woorden brengen bij welk genre ze dit boek zouden onderbrengen op grond van de kaft en de tekst op de achterkant. Lees het boek voor.

2. Dialogen lezen

Het boek zit vol dialogen, pik er af en toe eentje uit en laat de leerlingen die voorlezen, eerst technisch, dan met begrip en ten slotte met beleving. Kies bijvoorbeeld de dialoog tussen soldaat Jiri en Dwergelief op pp. 16-17, pp. 26-27 de dialoog tussen de dwerg en Jarrik, pp. 45-46 de dialoog tussen Dwergelief en Aljassus, pp. 109-110 het gesprek van Glop en Dwergelief. Keuze te over. Gebruik het lezen van de dialogen als voorbereiding op het vertellen.

3. Vertel eens

Bespreek het verhaal op de manier van Aidan Chambers' VERTEL EENS. Goede of foute antwoorden bestaan niet, het gaat om het delen van leesbeleving: ideeën, meningen, veronderstellingen, aannames en ervaringen. Vraag wel waarop de leerlingen hun antwoord baseren, kunnen ze aangeven waar dat staat in het boek, hoe ze dat weten?

- Wat vond je bijzonder aan dit verhaal?
- Wordt er in dit boek één verhaal verteld of meer verhalen?
- Welke verhalen worden verteld?
- Ken je verhalen die hierop lijken?
- Welk verhaal sprak je het meest aan?
- Hoorde je taal die precies past bij een personage en niet bij iemand anders? (Denk aan het bijzondere taalgebruik van Sirdis.)
- Welk personage boeit jou het meest? Wat vind je boeiend aan hem of haar?

■ Toen je het boek voor het eerst zag en het nog niet was voorgelezen, wat dacht je toen dat het voor boek was? Wat bracht je op die gedachte en hoe denk je daar nu over?
■ Welke gevoelens spelen een belangrijke rol in dit verhaal?
■ Kijk je nu uit naar een boek van dezelfde schrijver? Of naar een boek met ongeveer dezelfde inhoud? Dezelfde personages?

4. Zeven

Het verhaal van Mijnewel en Jouweniet speelt zich in zeven zomers af. Vertel uw leerlingen over het magische getal zeven dat ook als geluksgetal wordt gezien. Kennen de leerlingen meer verhalen of sprookjes waarin het getal zeven voorkomt? Denk aan de zeven dwergen uit SNEEUWWITJE, de zeven geitjes in het sprookje DE WOLF EN DE ZEVEN GEITJES, de zevenmijlslaarzen uit KLEIN DUIMPJE. Bespreek met de leerlingen in welke hoofdstukken het verhaal van Mijnewel en Jouweniet wordt verteld, inventariseer ze samen.
■ Het verhaal van Mijnewel en Jouweniet: het begin (pp. 22-26)
■ Het verhaal van de bloem: de eerste zomer (pp. 37-40)
■ Het verhaal van de geiten: de tweede zomer (pp. 60-65)
■ Het verhaal van de vlinders: de derde zomer (pp. 80-81)
■ Het verhaal van het dal vol bloemen: de vierde zomer (pp. 103-104)
■ Het verhaal van onder het bed: de vijfde zomer (pp. 115- 122)
■ Het verhaal van de aarde en de zon: de zesde zomer (pp. 136-139)
■ De zevende zomer (pp. 153-164)

5. Vertellen door de leerkracht

Vertel de leerlingen over de raamvertelling, de stijlvorm van dit boek. Paul Biegel maakt vaker gebruik van de raamvertelling (HET SLEUTELKRUID, JAPIE EN DE DINGEN en NACHTVERHAAL). Deze stijlvorm biedt een kans om de leerlingen in groepjes het verhaal over Mijnewel en Jouweniet te laten vertellen. Vertel zelf Het verhaal van Mijnewel en Jouweniet: het begin (pp. 22-26) Kopieer het verhaal voor alle leerlingen. Neem het hele proces, dat vooraf gaat aan het vertellen, stap voor stap door en analyseer het eerste verhaal. Maak daarbij gebruik van de twee schema's 'wie, waar, wanneer' en 'wat'.
STAP 1: Op zoek naar de onderliggende geschiedenis (bijlage 1)
■ de verhaalgegevens: de korte inhoud: beknopt aangeven waarover het verhaal gaat
■ de geschiedenis: Wie? (personages) Waar? (plaats) Wanneer? (tijd)
STAP 2: Het vertelperspectief, de focalisator wie vertelt het verhaal? Is het een personage die buiten het verhaal staat (externe focalisator) of een personage die in het verhaal voorkomt (interne focalisator)
STAP 3: Opsporen van de verhaalstructuur, verhaal in episodes verdelen (bijlage 2)
■ introductie
■ verhaalbegin
■ conflict
■ ontwikkeling
■ climax
■ afloop
Na het analyseren van het verhaal volgt de opbouw waarbij u, in dit geval, dicht bij het oorspronkelijke verhaal blijft. U vertelt het verhaal aan de leerlingen.

6. Vertellen door de leerlingen

Kopieer de overige zes verhalen en verdeel die over zes groepjes leerlingen. De leerlingen lezen het verhaal voor zichzelf en daarna, om beurten, hardop. Vervolgens vullen ze samen de twee schema's in en bepalen ze het vertelperspectief. Ze verdelen het verhaal in verschillende episodes, zodat iedere leerling een stukje vertelt. In hun groepje oefenen de leerlingen het vertellen van het verhaal.

7. Beeldverhaal tekenen

Vraag de leerlingen om een voorwerp en een persoon te tekenen, die typerend zijn voor hun verhaalfragment. Hang een lange strook papier aan een muur waarop u zelf een tekening maakt die aansluit bij de eerste zomer. Laat ieder groepje twee tekeningen kiezen en plak die op de lange strook, onder de betreffende zomer.

8. Gezamenlijke vertelling

Er wordt een schemerige sfeer gecreëerd in het lokaal, gordijnen dicht, waxinelichtjes aan en een zaklamp bij de hand. Eén leerling schijnt de tekeningen aan die bij het verhaal horen dat wordt verteld.

9. Afsluiting

Kom terug op de beginvraag, tot welk genre behoort dit boek? Welke sprookjeselementen hebben de leerlingen ontdekt (heks, goed en kwaad, eind goed al goed, zeven, enz.)?

10. Ander boek met lessuggesties

Het boek LAATSTE VERHALEN VAN DE EEUW van Paul Biegel (Holland B.V. herdruk 2000), kreeg in 1999 de Woutertje Pieterse Prijs. Jos van Hest en Lieke van Duin schreven er uitgebreide lessuggesties bij op de site van de Woutertje Pieterse Prijs. Lees die eerst alvorens u verhalen uit dit boek voorleest.

Bijlage 1

WIE WAAR WANNEER

	gegevens	details
hoofdpersoon / -sonen		
tegenstander(s)		
helper		
overige personen		
plaats		
tijd		

KORTE INHOUD:

Bijlage 2

WAT (VERHAALSTRUCTUUR)

verhaalstructuur	episodes en gebeurtenissen	wie vertelt?
introductie		
verhaalbegin		
conflict		
ontwikkeling		
climax		
afloop		

Staatsprijs voor kinder- en jeugdliteratuur voor haar hele oeuvre 1976 • Kinderboek van het jaar 1963 • Griffel der Griffels 2004

De brief voor de koning

Tonke Dragt tekst

Leopold 2013 • € 18,95 • ISBN 978 90 258 5244 3 • 464 pp

Vijf jongens moeten, voordat ze tot ridder geslagen worden, de nacht biddend en wakend doorbrengen. Een van hen, Tiuri, hoort een noodkreet van buiten en gaat op onderzoek uit. Hij krijgt een verzoek om hulp en neemt een moeilijke opdracht aan; een brief voor de koning van Unauwen. Een brief die onder geen beding in verkeerde handen mag vallen. Achterna gezeten door rode ruiters, grauwe ridders, rovers en de meedogenloze spion Slupor, gaat Tiuri op pad. Gelukkig krijgt hij op zijn tocht hulp van de kluizenaar Menaures en diens hulpje Piak. Lukt het Tiuri om deze opdracht tot een goed einde te brengen?

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: ridders, zoektochten, queesten
- Lessuggesties: Cisca van Hemert-Kopmels

Het boek vormt een tweeluik met DE GEHEIMEN VAN HET WILDE WOUD (Leopold 1965).

1. Introductie

Vraag een aantal leerlingen informatie op te zoeken over ridders en de middeleeuwen, ook enkele boeken met mooie kijkplaten over dit onderwerp. Laat het boek van Tonke Dragt zien en noem de titel. Vertel dat het verhaal zich afspeelt in de middeleeuwen. Waar zou het verhaal over kunnen gaan? Lees de ondertitel zoals die op de omslag staat: 'Vele gevaren zullen je bedreigen'. Wat zou het voor een brief kunnen zijn? Waar zou een brief aan de koning over kunnen gaan? Begin met het voorlezen van de inleiding. Wie is de hoofdpersoon?

2. De brief 1

Lees het eerste deel voor. In *2. Het verzoek van een onbekende*, staat: 'Hoe kan ik u helpen?' fluisterde Tiuri.' [...] 'Een ridder moet toch helpen als hem dat gevraagd wordt?' Tiuri moet meteen al een moeilijke beslissing nemen. Wat zouden de leerlingen gedaan hebben?
'Ik zoek iemand die een ridder is en toch geen ridder is!' Wat wordt daarmee bedoeld?
Tiuri gaat op pad met een brief waarvan hij de inhoud alleen maar kan raden. Vraag de leerlingen, zo nu en dan op te schrijven (in steekwoorden) wat zij denken dat de inhoud van de brief zou kunnen zijn. Dit inzicht kan anders worden naarmate het verhaal vordert. Eerdere notities worden bewaard, zodat ze terug kunnen lezen hoe hun ideeën veranderden.

3. Personages 1

Lees het tweede deel voor. Bespreek na een aantal hoofdstukken de personages. Er zijn al een behoorlijk aantal verhaalfiguren geïntroduceerd, zowel goede als slechte. Vraag kinderen een personage te beschrijven. Wat weten ze van hem, of, wat denken ze van hem te weten? Hoe zou deze figuur eruit zien? Wordt dat beschreven in het boek? Er zijn personages die Tiuri helpen maar ook die hem tegenwerken. Vraag een aantal leerlingen

gedurende het verhaal de verhaalfiguren bij te houden, op kaartjes of memoblaadjes in twee kleuren, voor vriend en vijand. De taken kunnen ook verdeeld worden: een groepje de slechteriken, een ander groepje de goeden. De blaadjes worden opgeplakt in de vorm van een sociogram, met verbindingslijnen: wie kent wie, wie heeft met wie te maken. Dit kan in de loop van het verhaal veranderen. De blaadjes kunnen worden aangevuld met informatie over de personages. Bespreek ze zo nu en dan.

4. Ridders en riddereer

Er komen nogal wat ridders in het verhaal voor. Wat hoort een echte ridder wel en niet te doen? Misschien kunnen de leerlingen die informatie hebben gezocht, nu een toelichting geven. Wie zijn de echte en wie de slechte ridders in dit verhaal? Kan Tiuri ooit nog een goede ridder worden? Hij heeft wel heel belangrijke regels verbroken, in de nacht in de kapel.

5. Voorlezen en spelen

De gebeurtenissen spelen zich af in *De herberg van de Zonsondergang* en onderweg. Er zijn voldoende scènes met een dialoog. Vraag zo nu en dan een leerling een fragment voor te lezen. Een keer technisch, een keer met begrip, daarna met beleving.
Kopieer wat scènes uit de tekst die al is voorgelezen en laat kinderen deze in kleine groepjes technisch voorlezen. Daarna verdelen ze de rollen van de personages en lezen ze samen, als in een toneelstuk, het fragment met beleving. Eén kind leest de verbindende teksten. Daarna 'spelen' ze het voor de hele groep.

6. Personages 2

Neem even de tijd voor een gesprek over de personages. Door wiens ogen wordt het verhaal verteld? Hoe kun je dat weten? Met wie leef je het makkelijkst mee?
De gebeurtenissen en personages worden beschreven zoals Tiuri ze ervaart. Net als hij, weet je niet precies wie wel en niet te vertrouwen zijn. Welke verhaalfiguur, tot nu toe, vonden de kinderen boeiend? Zouden ze zelf één van de personages in het verhaal willen zijn? Wie?
Laat ze een personage kiezen, goed of slecht, dat is aan hen. Vraag ze, evt. in groepjes, een(zelfde) scène te (her)schrijven, gezien door de ogen van dát personage. De stukjes worden voorgelezen.
Er blijven nieuwe personages bijkomen, deze opdracht kan ook later of aan het eind worden gedaan.

7. Gekken en dwazen

Er komen twee 'dwazen' voor in het verhaal. De Dwaas van de Boshut (tweede deel – 2) en Tirillo, de nar van koning Unauwen (zevende deel – 6 en 7). Waarom zouden deze verhaalfiguren belangrijk zijn voor het verhaal? Kopieer een paar uitspraken van de verschillende 'dwazen' in de aangegeven hoofdstukken. Vraag kinderen er in groepjes over te praten. Kunnen ze de uitspraken begrijpen? Zijn het uitspraken van belang? Zijn die dwazen echt 'gek'? Vraag leerlingen in een kringgesprek nog iets toe te lichten.

8. Lang geleden in een ver land

Het verhaal speelt zich af in de middeleeuwen rond koningen, ridders, monniken, struikrovers en spionnen. Zou het verhaal echt gebeurd kunnen zijn? Wat zou echt kunnen en wat niet? Hoe lang duurt het verhaal? Hoe lang is Tiuri op pad?
Werd het verhaal verteld in de volgorde waarin de gebeurtenissen plaatsvonden? Als kinderen hun eigen verhaal vertellen, doen ze dat dan ook altijd in de volgorde waarin de dingen gebeurden? Zijn er wel eens redenen om het anders te doen?
Is de plaats waar het speelt belangrijk? Zou het verhaal zich ook op een andere plaats kunnen afspelen? Kun je je, tijdens het luisteren een voorstelling maken van hoe de omgeving eruit ziet?

9. De brief 2

In het Achtste deel *Zwaarden en ringen*, stelt Tiuri de vraag aan koning Unauwen: “Sire, wat stond er in de brief die ik u heb gebracht?” De koning geeft niet meteen antwoord. Vraag, na dit hoofdstuk, de kinderen de brief aan de koning te schrijven. Bespreek nog eens de plechtstatige taal, met ge en gij, die door de koningen en ridders gebruikt wordt. Kunnen ze in die sfeer ‘de brief voor de koning’ schrijven? De brieven worden in stijl voorgelezen.

10. Nababbelen

Welke gebeurtenis of personage sprak het meest aan? Op welk moment zouden de kinderen in het verhaal willen stappen? Welke stukken van het verhaal herinneren ze zich het best.
Wie zou het boek ook eens moeten lezen? Wie van de kinderen kan daarvoor een Boekbabbel www.boekenbabbels.nl maken zonder teveel te verklappen van de afloop?

Soldaat Wojtek

Bibi Dumon Tak tekst Philip Hopman illustraties

Querido 2008 • € 12,95 • ISBN 978 90 451 0728 8 • 143 pp

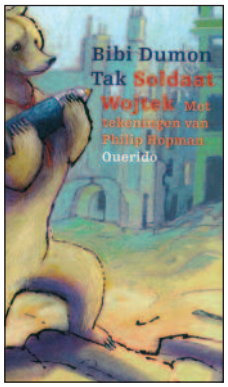

Dit verhaal gaat over een beer die in de Tweede Wereldoorlog door Poolse soldaten als klein welpje wordt meegenomen uit de woestijn in Iran. De soldaten noemen hem Wojtek en hij wordt hun beste vriend. Alleen: wat moeten de soldaten met een beer in het leger? Je kunt een beer toch niet laten vechten? Soldaat Wojtek wordt de beroemdste mascotte uit de Tweede Wereldoorlog. Een mascotte die troost geeft, die keukens plundert, dikke maatjes wordt met een dalmatiër en die iedere nacht bij een van zijn kameraden in bed kruipt. Dit boek is gebaseerd op een waar gebeurd verhaal.

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: Tweede Wereldoorlog, beren
- Lessuggesties: Cisca van Hemert-Kopmels

1. Introductie

In *Trouw* van 22 november 2008 schrijft Bas Maliepaard bij het verschijnen van dit boek: 'Het is Dumon Tak opnieuw gelukt een bijna ongeloofwaardig dierenverhaal op het spoor te komen.' Eerder presenteerde ze al een reeks geestige dierenportretten in BIBI'S BIJZONDERE BEESTENBOEK en LAIKA TUSSEN DE STERREN. Dit laatste boek verscheen in 2006 als Kinderboekenweekgeschenk en ook daarin kwamen oorlogsdieren voor. Maar anders dan die korte, journalistiek getinte verhalen over heldhaftige postduiven, honden en katten, heeft de wonderlijke geschiedenis van beer Wojtek de vorm van een roman.

2. Voorlezen

Lees SOLDAAT WOJTEK voor. Toon de verschillende detailkaarten op het digibord en volg tijdens het voorlezen, samen met uw leerlingen, de route die door de Poolse soldaten wordt afgelegd. In het boek wordt de route steeds duidelijk vermeld en staan er detailkaartjes afgebeeld.
Ook de leerlingen kunnen in groepjes de detailkaarten aanmaken op www.topomania.net en daarop de route weergeven.

3. Wojtek

Zien uw leerlingen in waarom Wojtek zo belangrijk is voor de soldaten van het Tweede Poolse Korps? Het verhaal komt echt dichtbij in de scènes waarin de gedachten en gevoelens van de soldaten beschreven worden. Daar voel je dat Wojtek voor hen meer is dan zomaar een mascotte of speelkameraad. Ze vinden troost bij de beer (p. 68) en hij vrolijkt hen op (p. 82).
Een prachtige scène is die waarin een verwarde Pjotr dicht tegen Wojtek aankruipt en troost put uit de lome hartslag van de beer.

- Wat betekent Wojtek voor de soldaten? Hoe weet je dat?
- Heeft een dier jou wel eens kunnen troosten?
- Heeft een dier jou wel eens aan het lachen gemaakt? Hoe?
- Wat vind je ervan dat de commandant Wojtek soldaat der eerste klasse maakt?

■ En dat hij het erelidmaatschap van de Pools-Schotse gemeenschap ontvangt?

4. Beeldspraak

Bibi Dumon Tak gebruikt prachtige beeldtaal in dit verhaal. Geef uw leerlingen de opdracht om hun oren goed open te houden tijdens het voorlezen. Laat een van de leerlingen de grappige en beeldende taal opschrijven in een speciaal Bibi Dumon Tak-schrift. Zo wordt in hoofdstuk zes de dalmatiër 'paddenstoel' genoemd en zijn kwispelende staart 'de ruitenwisser'. Als de dalmatiër in de sneeuw ligt, staat er bijvoorbeeld: 'Het leek wel of iemand met zwarte confetti had gestrooid.'

5. Boekenkring

Leerkacht

Introduceer zelf andere boeken van Bibi Dumon Tak. Vertel wat meer over LAIKA TUSSEN DE STERREN omdat dit boekje ook over dappere, helpende dieren gaat. Zijn er leerlingen die een van deze boeken willen lezen?

Leerlingen

Geef van tevoren per tweetal een opdracht voor de boekenkring.

■ Wat kun je over Bibi Dumon Tak vertellen?
■ Zoek informatie en een afbeelding van het schip.
■ Zoek informatie over de Syrische bruine beer, de berensoort waartoe Wojtek behoort.
■ Welke mooie uitspraken zijn er in het Bibi Dumon Tak-schrift terecht gekomen?

Lezen

Iedereen leest het artikel uit de *Kidsweek* (zie bijlage). Laat de leerlingen het artikel lezen en met argumenten aangeven of ze het eens of oneens zijn met de stelling. Wie is er voor een dappere-dieren-prijs en wie tegen? Welke argumenten voor en tegen komen er ter sprake?

6. Zelf lezen en schrijven

In LAIKA TUSSEN DE STERREN worden nog meer bijzondere dieren uit de geschiedenis beschreven in de verhalen over Laika, Saartje, Joe en Simon. Laat een aantal leerlingen in tweetallen deze verhalen lezen en laat ze hierover verslag uitbrengen in de boekenkring. Laat andere leerlingen op internet speurwerk verrichten naar Laika, Saartje, Joe en Simon en andere bijzondere dieren uit de geschiedenis. Misschien kunnen de leerlingen van ieder gevonden dier een afbeelding vinden en wat korte informatie op papier zetten, zodat er een 'dappere-dieren-tentoonstelling' ontstaat met soldaat Wojtek in de hoofdrol.

7. Welke scène?

Wojtek ontdekt al snel hoe de ketting van de douche werkt, zodat hij lekker kan afkoelen in de woestijnhitte en al het water opmaakt. Wojtek geeft een circusvoorstelling op een hijskraan. Wojtek onderneemt een nachtelijke strooptocht naar een blik perziken en trekt per ongeluk een tent omver. Het boek is een aaneenschakeling van gebeurtenissen waarin Wojtek het soldatenkamp op stelten zet. En steeds weer dreigt de beer aan de ketting te worden gelegd. Bespreek de verschillende episodes. Laat de leerlingen een tekening maken van hun favoriete scène. Zo ontstaat er een Soldaat Wojtek prentenboek.

Bijlage: artikel uit *Kidsweek*

Sasha heeft vorige week een belangrijke medaille gekregen. ‘Haar doorzettingsvermogen kende in uiterst moeilijke omstandigheden geen grenzen. Haar rust en kalmte waren geruststellend. Sasha was de steun en toeverlaat van de soldaten. Zij hadden een rotsvast vertrouwen in de kennis van Sasha om explosieven te vinden. Ze heeft het leven gered van vele soldaten en ook van Afghaanse burgers.’ Dat zei de Britse organisatie PSDA die de medaille uitreikte. Als je dit leest denk je misschien dat Sasha een vrouwelijke soldaat is die heel goed is in het opsporen van bommen. Maar Sasha is een hond.

Wás een hond. Een vrolijke blonde labrador met een kwispelstaart, bruine ogen en een fantastische speurneus. Ze werkte in 2008 voor het Britse leger in Afghanistan. Moslimextremisten van de Taliban pleegden daar regelmatig aanslagen. Met haar scherpe reukvermogen spoorde Sasha vele granaten, mijnen, bermbommen en wapens op. Ze sloeg alarm zodra ze de boel niet vertrouwde. Samen met haar baasje, de 24-jarige soldaat Kenneth Rowe, was Sasha een gouden duo. Maar in de zomer van 2008 ging het mis en kwamen ze om. Nu heeft Sasha dus, na haar dood, de Dickin medaille gekregen. Deze Britse onderscheiding wordt sinds 1943 aan dieren gegeven die helden zijn geweest in oorlogstijd. Bijvoorbeeld postduiven die geheime boodschappen overbrachten tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Eigenlijk kunnen we in Nederland ook wel zo’n prijs voor dappere dieren instellen, vind ik. Maar dan eentje die niet alleen legerdieren kunnen krijgen, maar ook bijvoorbeeld de kat die zijn baasje wakker miauwt omdat het huis in brand staat. Dan mag premier Rutte hem uitreiken. En als hij niet wil, doe ik het! Ook goed.

7 mei 2014

Gouden Griffel 2013 • Kinder- en jeugdjury Vlaanderen, 2014

Spinder

Simon van der Geest tekst Karst-Janneke Rogaar illustraties

Querido 2012 • € 13,95 • ISBN 978 90 451 1280 0 • 231 pp

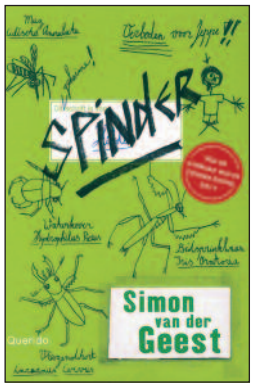

Hidde en zijn broers ontdekken een geheime kelder in hun nieuwe huis. Niemand weet ervan, alleen hij en zijn grote broers. Na het overlijden van zijn oudste broer Ward, bouwt Hidde daar zijn insectenlaboratorium, met krekels, sprinkhanen, glimwormen, neushoornkevers en doodgravertjes. Maar dan wil Jeppe de kelder inpikken om er te oefenen op zijn drumstel. Dat betekent 'oorlog' tussen de twee broers. Hidde maakt geen schijn van kans, maar hij heeft één wapen, het geheim dat de twee broers al sinds Wards dood bewaren, een verschrikkelijk geheim.

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: geheimen, broers, ruzies, dagboeken
- Lessuggesties: Cisca van Hemert-Kopmels

1. Introductie

Laat de leerlingen de omslag bekijken. Wat betekent 'spinder' volgens hen? Gebruik www.mentimeter.com en stel daar deze vraag als 'open vraag' en kies voor 'tekst ballonnen'. De leerlingen kunnen de vraag op hun tablet beantwoorden via http://www.govote.at, na invoer van het gegenereerde wachtwoord. Op p. 27 van het boek wordt de naam verklaard. Open alle antwoorden, die via Mentimeter zijn gegeven, op het digibord en bespreek ze.

2. Geheim

Het boek laat zich gemakkelijk en vlot voorlezen. De lezer wordt voortgestuwd door 'het geheim' dat als een donderwolk boven het verhaal hangt. Sta stil bij wat Hidde in de inleidende brief schrijft (p. 5): 'Sommige geheimen kunnen maar het best bewaard blijven, diep onder de grond. Sommige geheimen kruipen uit zichzelf heel langzaam naar buiten. Sommige geheimen stinken en vreten overal gaten in.' Hoe denken de leerlingen hierover? Hoe zou het zijn om zo'n groot geheim te hebben?
Als Jeppe van de keldertrap is gestort, denkt Hidde dat zijn broer dood is. Hij zegt: 'Jeppe, we moeten het vertellen. Van Ward. Weet je, ik noemde jou steeds een sluipwesp. Maar jij bent niet de sluipwesp. Het geheim is de sluipwesp. Het geheim vreet alles op en zorgt dat we elkaar kapot maken. Het moet eruit voor het nog meer kapot maakt.' Wat bedoelt Hidde hiermee?

3. Jij

Dit boek heeft een bijzonder vertelperspectief. Hidde richt zich rechtstreeks tot 'jou', de lezer. Hoe ervaren de leerlingen dat? Vinden ze het prettig? Voelen ze zich meer betrokken bij het verhaal en de personages? Lazen ze al eerder een boek met een jijperspectief?

4. Oorlog

Hidde spreekt in de inleidende brief over oorlog tussen hem en Jeppe. Dat zijn grote woorden. Hoe denken de leerlingen hierover? Is de strijd tussen Jeppe en Hidde een gewone ruzie tussen twee

broers? Is er sprake van grensoverschrijdend gedrag? Waar ligt de grens? Wat kan wel en wat gaat te ver?

5. Insectenbeeldspraak

Hidde is zo vol van zijn insecten dat hij ze voortdurend gebruikt om betekenis te geven aan zijn wereld. Het boek staat vol met insectenbeeldspraak, zoals:

- Hidde vergelijkt Jeppe met een heremietkreeft, op zoek naar een grotere schelp (p. 15).
- 'Had ik maar bidsprinkhaanboksarmen', zegt Hidde (p. 19).
- Over zijn moeders nachthemd zegt Hidde: 'Haar grijze nachthemd had een schutkleur' (p. 34.)
- 'Bidsprinkhanen en wespen vallen ook aan als ze zich bedreigd voelen' (p. 45).
- Over Jeppe zegt Hidde: 'Het was alsof dat meisje ervoor zorgde dat Jeppe ineens zijn stekels introk. Dat zijn pootjes verslapten' (p. 37.)
- Over Bor zegt Hidde: 'In de kleine pauze dook Bor ineens naast me op. Zoals een vlo dat kan doen' (p. 43).
- Op p. 55 vergelijkt hij meisjes met groepsdieren.
- Over zichzelf zegt Hidde: 'Ik lag te woelen als een veenkrekel' (p. 68).
- Over de fonkelende ogen van Lieke zegt hij: 'Nog mooier dan die van een goudoogdaas' (p. 71).
- Hidde vergelijkt de ogen van zijn moeder met die van een sabelsprinkhaan (p. 211).

Sta stil bij de beeldspraak en laat de kinderen naar nog meer voorbeelden zoeken. Hidde maakt daar ook prachtige schetsjes bij, zoals op pp. 15 en 19. Zoek een voorbeeld van insectenbeeldspraak en maak er een tekening bij.

Ook in poëzie wordt veel gebruik gemaakt van beeldtaal. Laat de kinderen een poëtische beschrijving van zichzelf maken door gebruik te maken van een vergelijking. Bijvoorbeeld, 'Als ik iets heel graag wil vertellen, fladderen mijn handen als vlinders.'

6. Observeren

'Als ik een nieuw insect heb gevonden waarvan ik nog niet weet wat hij eet en waar hij van houdt, ga ik hem eerst altijd goed bestuderen. Houdt hij meer van donker of van licht? Van nat of droog? Eet hij liever blaadjes, gras, appel, banaan of vliegjes. Op dezelfde manier heb ik vandaag Lieke bestudeerd,' zegt Hidde op p. 38.

Laat de leerlingen tijdens het speelkwartier hun spelende schoolgenootjes observeren, maar zonder hinderlijk te zijn. Hoe staan ze? Hoe bewegen ze? Hoe praten ze. Bedenk samen meer gerichte kijkopdrachten. De leerlingen maken korte aantekeningen of een snelle schets. Verzamel de observaties en probeer gelijkenissen te ontdekken met de insectenwereld.

7. Vertel eens

Bespreek het verhaal op de manier van VERTEL EENS van Aidan Chambers. Goede of foute antwoorden bestaan niet, het gaat om het delen van leesbeleving: ideeën, meningen, veronderstellingen, aannames en ervaringen. Vraag wel waarop de leerlingen hun antwoord baseren, kunnen ze aangeven waar dat staat in het boek, hoe ze dat weten?

- Wat valt de leerlingen op aan de benaming van de hoofdstukken?
- Werkt dat spanning verhogend?
- Wat vind je van een brief als start van het boek? Maakt het je nieuwsgierig?
- In hoeveel tijd speelt het verhaal zich af?
- Wat betekent de insectenverzameling voor Hidde? Hoe weet je dat?
- Wat vind je van de volgende uitspraak van Hidde (p. 24): 'We hadden de kelder nog maar een week, toen ging Ward dood. Het kwam door zijn ziekte. Ik kan daar weinig over vertellen want ik ben alles vergeten.' Vind je dat geloofwaardig?
- Wat zou Hidde bedoelen met deze uitspraak over zijn moeder (p. 34): 'Ik kijk naar haar stoel. Ik zie dat er iemand op zit. Ze glimlacht. Ze is er. En toch mis ik haar.'

■ Aan het eind van het boek op p. 226 zegt Hidde: ‘Ik hou heel veel van mijn insecten. En daarom ga ik ze vrijlaten.’ Begrijp je dat?

8. Schrijven

Op p. 211 zegt Hidde over het schrift: ‘En dan op een dag komt dit schrift in jouw handen terecht. Op een dag sla jij het open en zullen jouw ogen alles lezen. Dan weet jij wat er allemaal gebeurd is.’ Stel dat je Hidde’s schrift vindt en je alles leest. Hoe zou je reageren in een brief aan Hidde? Wat zou jij in die brief schrijven? Had hij eerder de hulp van een volwassene in moeten roepen? Het geheim eerder bekend moeten maken? Heeft hij het juist goed aangepakt?
Lees met elkaar alle brieven. Let op overeenkomsten en verschillen. Hierover kan achteraf een mooie discussie op gang komen.

Woutertje Pieterse Prijs 2014 • Vlag en Wimpel van de Griffeljury 2014

De regels van drie

Marjolein Hof tekst

Querido 2013 • € 13,95 • ISBN 978 90 451 1476 7 • 144 pp

Twan en zijn tweelingzus Linde reizen met hun moeder en oma naar IJsland. Ze gaan naar Twans overgrootvader, opi Kas, die daar helemaal alleen woont. Opi Kas kan niet goed meer voor zichzelf zorgen en hij moet mee terug naar Nederland. Maar daar denkt opi Kas heel anders over. Hij heeft een ontsnappingsplan bedacht en vraagt of Twan hem wil helpen. Gelukkig heeft Twan een survivalhandboek meegenomen. Twan twijfelt. Wat moet hij doen? Opi Kas helpen of het geheime plan verraden? Doordat Twan en Linde hun opi steeds beter gaan begrijpen, leren ze ook na te denken over de eindigheid van het leven.

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: grootvaders, IJsland, gewetensconflict, dood
- Lessuggesties: Gretha Straatsma

1. Booktrailer en voorlezen

Op YouTube is een booktrailer te vinden van DE REGELS VAN DRIE. Laat deze trailer, via het digibord aan de leerlingen zien voordat je het boek voorleest: http://youtu.be/AqrPGIU8SaA. Wat vinden de leerlingen van de booktrailer? Maakt het hen nieuwsgierig naar de inhoud van het boek? Waar gaat het boek over in de optiek van de leerlingen? Welk beeld intrigeert de leerlingen? Start met het voorlezen van het boek en draag tijdens het voorlezen een gebreide muts (tip Woutertje Pieterse Prijs).

2. Naar aanleiding van en filosoferen over

Ga tijdens het voorlezen met uw leerlingen in gesprek, bijvoorbeeld op p. 7 worden de regels van drie uitgelegd: 'De regels van drie... zonder voedsel drie weken.' Klopt dit, wat denken de leerlingen? Wie wil opzoeken of deze informatie werkelijk klopt?

Op pagina 22 onderaan staat dat opi Kas 'bijna op' was, wat betekent dat in deze context?

Op pagina 64 zegt opi Kas: 'Ik heb al zo lang geleefd, jongens. Laat mij nou maar op mijn eigen manier...' Wat wil opi Kas hier zeggen? Wat vinden uw leerlingen, mag je zelf beslissen waar je gaat wonen en waar je dood gaat? Wat betekent dat voor de omgeving, is dat belangrijk?

Op pagina 85 zijn Twan en Linde met elkaar in gesprek: 'Hij wil geen plaats maken, dat denk ík. Hij wil geen plaats maken, maar hij weet dat het moet en daarom doet hij alsof hij het wil.' Het klonk zo ingewikkeld dat ik niet meer wist of het klopte. Ik begon opnieuw. 'Hij weet dat het moet...' Filosofeer hierover met de leerlingen en betrek ook p. 84 hierbij waar staat: 'Als je dood gaat maak je plaats voor nieuwe mensen.' Is dat zo? Wat is de mening van de leerlingen?

3. Praten over het boek volgens de methode Aidan Chambers

Op de website van de Woutertje Pieterse Prijs hebben Lieke van Duin en Jos van Hest bij DE REGELS VAN DRIE uitgebreide lestips voor leerkrachten en ouders gemaakt. Ook het praten

over boeken volgens de werkwijze van Aidan Chambers wordt onder ‘groepsgesprek’ uitgewerkt. Het draait hierbij om de volgende vragen:

- Wat vind je leuk aan het boek?
- Wat vind je niet leuk aan het boek?
- Wat vind je moeilijk?
- Zie je ook bepaalde patronen die zich herhalen?

Zie: http://www.woutertjepieterseprijs.nl/WPP/lestips/LS_27.asp.

4. IJslandse namen

Mensen in IJsland krijgen de voornaam van hun vader als achternaam. Als je een meisje bent, wordt er dóttir (dochter) achter de voornaam van je vader gezet, als je een jongen bent son (zoon). De achternaam van Inga Unnur is Finnsdottir. Dat betekent dus: dochter van Finn. De achternaam van Kristján is Jóhannson. Dat betekent zoon van Jóhann. Tegenwoordig kunnen IJslandse kinderen ook de voornaam van hun moeder als achternaam krijgen. De leerlingen veranderen hun naam in een IJslandse variant. Ze houden dezelfde voornaam, maar als achternaam wordt de voornaam van de vader genomen en daar zetten ze 'zoon' (son) of dochter' (dottir) achter. De leerlingen stellen zich aan elkaar voor: ‘Ik ben Mirjam Karelsdochter. Ik ben Daan Karelszoon.’ Doe hetzelfde met de voornaam van de moeder: ‘Ik ben Mirjam Margrietsdochter. Ik ben Daan Margrietszoon.’ Is dit iets om in Nederland door te voeren? *(Bron: website Woutertje Pieterse Prijs.)*

Zie ook informatie over de geschiedenis van de achternamen: https://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_achternamen_in_Nederland en wat Napoleon ermee te maken heeft.

5. Vragen en opdrachten voor de boekenkring

Geef per tweetal een opdracht.

Over het boek

- In het boek komen zogenaamde neologismen voor; nieuwe woorden en bestaande woorden met een nieuwe betekenis bijvoorbeeld: mouwvreters, zombieberg, zingpesten, plofwoorden. Wat betekenen deze woorden? Kunnen de leerlingen een aantal nieuwe woorden verzinnen? Deze opdracht kun je ook klassikaal doen.
- Twan leest vaak voor uit het boek HET GROTE SURVIVALBOEK. Wat is dit voor een soort boek? Kinderen zoeken in de bibliotheek naar een vergelijkbaar boek en vertellen hierover in de boekenkring. Wanneer gebruik je een dergelijk boek?
- Het boek speelt zich af in IJsland. Kinderen verzamelen informatie over IJsland. Waar ligt IJsland, hoe ziet de IJslandse vlag eruit? Zou je er willen wonen? Waarom wel/niet?

Over de schrijver

- Noem nog 2 boeken die door Marjolein Hof zijn geschreven en vertel hierover in de boekenkring. Zijn er kinderen die de boeken willen lezen?
- Welk boek is verfilmd en wat is de titel van de film?
- De boeken van Marjolein Hof zijn in verschillende talen vertaald, hoeveel? In welke talen is het boek DE REGELS VAN DRIE vertaald?

Gouden Griffel 2005 • Gouden Uil 2005 • Luchs (Duitse Kinderboekenprijs) 2006

Het boek van alle dingen

Guus Kuijer tekst Peter-Paul Rauwerda illustraties

Querido 2010 • € 12,95 • ISBN 978 90 451 1154 4 • 96 pp

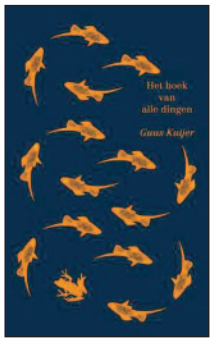

Het is 1951. De negenjarige Thomas heeft een schrift waarin hij zijn boek 'het boek van alle dingen' schrijft. Alle dagelijkse dingen die Thomas observeert, beleeft of denkt krijgen een plekje in het boek, om ze nooit meer te vergeten. Elke avond wordt er uit de Bijbel voorgelezen. Elke avond leest vader een nieuwe Egyptische plaag, die Thomas de volgende dag in hun huiskamer tot leven brengt. Hij probeert zo zijn vader, de farao, tot inkeer te brengen, hoopt zo dat zijn vader zijn moeder niet meer zal slaan. De buurvrouw, die als heks bestempeld wordt, leert Thomas kennismaken met kinderboeken en versjes van Annie M.G. Schmidt. Thomas besluit een voorleesclub op te richten.

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: huiselijk geweld, naoorlogse periode, fantasie, humor, opgroeien, religie
- Lessuggesties: Inge Umans

Vooraf

Dit verhaal speelt zich af in Nederland in 1951, de naoorlogse periode. Het is belangrijk om deze periode even toe te lichten om het verhaal te kunnen kaderen. Hoe was het leven toen in Nederland? Hoe waren de mensen gekleed? Droegen vrouwen al lange broeken? Hoe waren de rollen in de meeste huishoudens verdeeld? Vertel ook dat het gezin van Thomas erg gelovig is. Vader leest er elke avond voor uit de Bijbel, het enige boek in huis. Er worden ook woorden gebruikt die nu als negatief ervaren worden, zoals neger en negermuziek. Plaats ook deze woorden in hun historische context.

1. Praten over het verhaal

Hou na het voorlezen een gesprek over het verhaal. Maak hiervoor gebruik van het raamwerk van VERTEL EENS van Aidan Chambers. Stel vragen: Wat vond je leuk of niet leuk, mooi of niet mooi, goed of niet goed aan het boek? Is er een zin of fragment dat je heel erg is bijgebleven? Ken je boeken of verhalen die hierop lijken? Vond je het verhaal moeilijk of toegankelijk? Welk personage vond je het meest interessant, irritant, grappig, ... ? Ken je nog meer boeken van Guus Kuijer?
Hou dit boekengesprek niet langer dan een half uur. De leerkracht is de gespreksleider die het boekengesprek leidt. Zeg dat de leerlingen alles mogen vertellen wat er in hen opkomt.

2. Briefgeheim / Straffen en belonen / Opvoeden vroeger en nu

Thomas vindt een brief van de buurvrouw gericht aan zijn vader. Hij doet de envelop open, leest de brief en besluit de brief bij hem te houden. Meer nog: hij speldt de brief aan de binnenkant van zijn hemd. Sta even stil bij de inhoud van die brief: 'Een man die zijn vrouw slaat onteert zichzelf.' Thomas begrijpt eigenlijk niet wat er staat. Begrijpen de leerlingen dit?
De moeder van Thomas krijgt er regelmatig van langs. Sta even stil bij hoe er vroeger en nu met

huiselijk geweld werd/wordt omgegaan. Er zijn nu meldpunten en hulpgroepen: http://www.fjc-mb.nl en http://www.meldhuiselijkgeweld.nu.
Er bestaat uitgewerkt lesmateriaal voor wie graag verder aan de slag wil met dit thema: http://kindermishandeling.hetklokhuis.nl/wat-is-het/huiselijk-geweld en http://www.ggdghorkennisnet.nl/thema/leefstijlthema-s/publicaties/publicatie/350-leskist-kindermishandeling-huiselijk-geweld-basisonderwijs.
Ook op scholen kregen kinderen vroeger lijfstraf: http://www.onderwijsgeschiedenis.nl/website/page9.php en http://www.onderwijserfgoed.nl/content/met-de-plak-en-de-roe-0.
Geef je leerlingen de opdracht bij ouders en grootouders na te vragen hoe er in hun jeugd gestraft werd. Hoe worden de leerlingen nu gestraft, thuis en op school? Hoe is dit in andere culturen? Hou een klassengesprek. Hou ook een gesprek over briefgeheim: mag je zomaar een brief die niet aan jou gericht is, open maken en lezen? Heb je dit zelf ook al eens gedaan? Per ongeluk of met opzet? Begrijp je waarom Thomas de brief achterhoudt? Wat wil hij hiermee bereiken?

3. Plagen van Egypte

De vader van Thomas leest elke avond voor uit de Bijbel. In het Oude Testament staan de tien plagen van Egypte beschreven. Kennen de leerlingen deze verhalen? Je kunt ze hier vinden: http://www.alletop10lijstjes.nl/10-plagen-van-egypte. Waarom wil Thomas de plagen nabootsen? Wat wil hij hiermee bereiken? Waarom vergelijkt Thomas zijn vader met de farao? Welke rol speelt de buurvrouw bij de kikkerplaag? Hoe gaat zijn zus om met hun vader?

4. Voorleesclub

Het verhaal krijgt een positieve wending. Het eindigt met de eerste bijeenkomst van de voorleesclub. Richt in je klas ook een voorleesclub op. Hou bijvoorbeeld één lesuur per week voorleesclub. Om aan te sluiten bij het boek breng je een aantal versjes- en gedichtenbundels mee van Annie M.G. Schmidt. Laat je leerlingen hieruit een gedicht kiezen en voorlezen tijdens het voorleesclubuurtje. In het boek staat ook: ‘Het was een wonder. Het waren toch kinderversjes? Hoe kon het dat een groot mens daarom moest lachen?’ Wat vinden je leerlingen hiervan? Je kunt van je voorleesclub ook een samenleesgroep maken. Jane Davis van The Reader Organisation: http://www.thereader.org.uk, en de Vlaamse evenknie het Lezerscollectief: http://lezerscollectief.be leiden mensen op tot leesbegeleider en hebben op verschillende plekken een samenleesgroep: ‘In een klein groepje lezen we een verhaal en een gedicht. Iemand leest hardop, we verkennen samen de tekst, alle opmerkingen zijn even waardevol. Wat ons met elkaar verbindt is het verhaal, het boek, én het lees- en luisterplezier. Soms word je getroffen door een zin maar zelden zou je het zelf zo onder woorden kunnen brengen. Het is verfrissend om te merken wat anderen in een tekst herkennen. Het is geen klassieke leesclub: kennis over de schrijver of het boek is niet nodig en je hoeft het boek op voorhand niet gelezen te hebben. Samen lezen en genieten van gedichten en verhalen.’ (Bron: http://antwerpen.bibliotheek.be/pagina/samenlezen).

5. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor de website http://www.boekenbabbels.nl. De leerlingen bekijken eerst filmpjes van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via ‘aan de slag’ zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?

- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

En verder

De buurvrouw geeft Thomas twee boeken mee. Breng deze boeken ook mee naar de klas: EMIEL EN ZIJN DETECTIVES van Erich Kästner (Lebowski 2014) en ALLEEN OP DE WERELD van Hector Malot (Singel Uitgevers 2013). Het zijn klassiekers. Nodig de leerlingen uit om deze boeken ook te lezen. Laat hen hun mening geven op www.boekenbabbels.nl. Zijn je leerlingen geprikkeld om nog meer boeken van Guus Kuijer te lezen? http://www.leesplein.nl/LL_plein.php?hm=2&sm=1&id=23 en http://www.kjoek.nl/schrijver/guus-kuijer.html.
Voor het boek IK BEN POLLEKE HOOR! (Querido 2002) ontving Guus Kuijer de Woutertje Pieterse Prijs. Jos van Hest en Lieke van Duin schreven er uitgebreide lessuggesties bij. Mooi om dit boek wat betreft het tijdsbeeld naast HET BOEK VAN ALLE DINGEN te zetten. Zie http://www.woutertjepieterseprijs.nl/WPP/Lestips/LS_11.asp.

Zilveren Griffel 2015 • Theo Thijssen-prijs 2012

Hotel De Grote L

Sjoerd Kuyper tekst

Lemniscaat 2014 • € 13,95 • ISBN 978 90 477 0542 0 • 228 pp

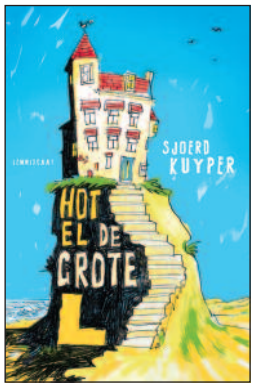

De moeder van Kos is al jaren dood en als zijn vader een hartaanval krijgt, zal hij voorlopig samen met zijn drie zussen hotel De Grote L moet runnen. Dan ontdekken de kinderen iets ergs: hun vader heeft enorme schulden en het hotel kan eigenlijk niet meer open blijven. Er moet dus geld verdiend worden, maar hoe? De enige oplossing die ze kunnen bedenken, is meedoen met de Miss Noordzee Verkiezing. Nee, niet één van de zusjes, maar Kos, met washandjes in zijn bikinitopje. Terwijl Kos juist die dag mag meedoen met een proeftraining van een beroemde voetbalclub. En bovendien heeft hij felle concurrentie, Isabelle, het meisje waarop hij smoorverliefd is, doet ook mee aan de Miss-verkiezing. Loopt dat wel goed af?

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: hotels, wedstrijden, gezin
- Lessuggesties: Cisca van Hemert-Kopmels

1. Introductie

HOTEL DE GROTE L, waar zou die L voor kunnen staan? Laat de kinderen vrij fantaseren. Kos' vader heeft nog maar zes nieuwe letters opgehangen, de letters van de oude naam staan op de grond, Zeezicht (p. 9.) Kos' vader vindt deze naam wel grappig: 'Het rijmt. En je kunt er van alles bij verzinnen' (p. 17). Als twee Duitse dames geen hotelkamer boeken omdat de wind alle letters van de hotelnaam, de nieuwe en de oude letters door elkaar heeft gehusseld tot de zin ZEE IZ EFE DICHT. Kun je al achterhalen welke nieuwe naam Kos' vader voor het hotel heeft bedacht (p. 102)? Lukt dat?

2. Dagboek

Kos krijgt een bandrecorder van Walput, dan kan hij een dagboek beginnen om z'n gedachten te ordenen, een dagbandrecorder. Weten de leerlingen wat een bandrecorder is? Laat een afbeelding zien op het digibord en geef uitleg. Wie houdt er (wel eens) een dagboek bij? Maak een woordveld rond het woord dagboek. Welke beroemde dagboeken ken je? (ANNE FRANK, LEVEN VAN EEN LOSER, LEVEN VAN EEN MUTS.) Hoe kun je een dagboek bijhouden? (Schrijven, spreken, bloggen, vloggen, striptekenen.) Zijn er dagboeken voor speciale gebeurtenissen? (Vakantie, ruimtereis André Kuipers, een speciale dag of week.) Wat heb je aan een dagboek? Op p. 90 zegt Kos: 'Het is verslavend, vertellen. En het is goed. Als je alleen maar denkt, maalt alles door je kop.' Zijn je leerlingen het hiermee eens?

3. Vertel eens

Bespreek het verhaal op de manier van Aidan Chambers' VERTEL EENS. Goede of foute antwoorden bestaan niet, het gaat om het delen van lees-beleving: ideeën, meningen, veronderstellingen, aannames en ervaringen. Vraag wel waarop de leerlingen hun antwoord baseren: kunnen ze aangeven waar dat staat in het boek, hoe ze dat weten?

■ Over wie gaat het verhaal? Maak op het digibord een overzicht van de personages uit het boek.
■ Wie is de hoofdpersoon?
■ Zou je op hem willen lijken?
■ Is er een ander personage dan de hoofdpersoon, die jou het meest boeit? Wat vind je boeiend aan hem/haar?
■ Wat vind je van de dagboekvorm voor dit verhaal?
■ Wat vind je van de uitspraak van Briek: 'Nu snap ik waarom mama alleen maar dochters wilde. Jij was een miskleun Kos!' (p. 55) als Kos de Bar schoonmaakt met haar rode truitje. Trekt Kos zich die uitspraak aan? Hoe weet je dat? Hoe is het voor Kos om de enige jongen te zijn in het gezin?
■ Kos wordt gebeld als papa's operatie klaar is. Het wachten valt hem zwaar, hij zegt: 'Je hebt twee soorten tijd, een die langzaam gaat en een die snel gaat. In dezelfde wereld. In hetzelfde hoofd.' Begrijpen de leerlingen wat Kos hiermee bedoelt? Kunnen ze een voorbeeld noemen uit hun eigen leven?
■ Papa wordt alsmaar voorgelogen en Felix speelt voor Johan, de zogenaamde plaatsvervanger in het hotel. Kos heeft daar af en toe moeite mee, wat vinden uw leerlingen ervan? Hebben ze zelf wel eens een leugentje om bestwil verteld?
■ Hoe zou je dit boek willen typeren? Maak een keuze uit spannend, komisch en realistisch. Licht je keuze toe.
■ Hoe lang duurt het verhaal?

4. Nog een verteller?

Op p. 15 komt er ineens, onverwachts, een andere verteller aan het woord. Kopieer die pagina voor de leerlingen en laat ze bedenken van wie de commentaarstem kan zijn. Op pagina 20 wordt duidelijk dat het Isabel is, die commentaar geeft op Kos' verhaal. Wat vinden de leerlingen hiervan? Voegt dat iets toe aan het verhaal? Na elke gebeurtenis tussen Kos en Isabel, krijg je als lezer ook de gedachtes van Isabel te lezen en die zijn vaak het tegenovergestelde van wat Kos vertelt. Aan het eind van het boek blijkt dat Isabel alle bandjes heeft afgeluisterd. Ze heeft alles uitgetypt op haar laptop. Zo is het boek ontstaan.

5. Citeren

'Je kunt blijven citeren uit Hotel de Grote L,' schrijft Pjotr van Lenteren in zijn recensie in *de Volkskrant*. Zijn uw leerlingen het daarmee eens?
P. 16: 'Mijn zussen kan ik missen als een penalty tegen.'
P. 29: Kos zegt over het uiterlijk van zijn vader: 'Hij had een brede grijns op zijn gezicht. Net of er in zijn mondhoeken vishaakjes zaten en iemand op de eerste verdieping aan de snoertjes zat te trekken.' En over zijn vader in het ziekenhuis, na zijn hartaanval: 'Hij was zo bang, zijn angst vulde de hele kamer, die van mij kon er niet meer bij. Die wachtte op de gang.'
P. 135: 'Ze was zo brildragend als een toiletpot.' Laat de leerlingen in tweetallen op zoek gaan naar meer bijzondere uitspraken die Sjoerd Kuyper in HOTEL DE GROTE L doet. Verzamel alle citaten.

6. Dramatiseren

Steeds meer gasten verlaten het hotel nadat papa in het ziekenhuis is opgenomen. Pp. 34-35 en p. 75: 'Toen ik terugkwam bij het hotel kwamen er al weer twee gasten briesend naar buiten.' De ene gast wil niet bediend worden door een kind zonder rok, de ander heeft rupsen in zijn bed gevonden. Laat de leerlingen bedenken waarover gasten boos zouden kunnen worden in een hotel. Inventariseer alle mogelijke klachten. Laat de leerlingen de verschillende situaties naspelen. De een in de rol van gast, de ander in de rol van receptionist.

7. Tuvalu

Op p. 104 komt Pel met nieuwe gasten aan, dertien jongens van een jaar of zestien, allemaal in eenzelfde trainingspak. Alleen Walput kan ze verstaan, ze komen van Tuvalu, een eiland in de Stille Zuidzee. En Foppe de Haan zou trainer van het Nationale elftal van Tuvalu zijn geweest. Houd de schrijver ons hier voor de gek? Laat de leerlingen

het uitzoeken. Maak daarna samen een woordspin rond Tuvalu met de informatie die de leerlingen hebben gevonden.

8. Strip

HOTEL DE GROTE L staat vol komische scènes. Die lenen zich uitstekend voor het maken van een stripverhaal. Kopieer de scènes op:

- pp. 46-47: over Kos die struikelt terwijl hij de hotelgasten bedient.
- pp. 96-98: waar Kos met Isabel danst en haar kus niet durft te beantwoorden.
- p. 216: over het moment waarop Isabel en Kos weer terugkomen bij het hotel en papa net per taxi uit het ziekenhuis arriveert.

Laat de leerlingen één van de scènes kiezen en er een strip bij maken.

9. Kos en zijn zussen

In de loop van het verhaal kom je steeds meer aan de weet over Kos en zijn drie zussen Libbie, Kriek en Pel. Laat de leerlingen een personage kiezen. Ze maken een tekening van het gekozen verhaalfiguur en noteren in het kort wat ze over hun personage aan de weet zijn gekomen.

10. Boekenbabbels

Zijn er leerlingen zo enthousiast over het boek dat ze het zouden willen aanraden? Waarom bevelen ze het boek aan? Laat ze een *boekenbabbel* opnemen op http://www.boekenbabbels.nl.

Zilveren Griffel 1975

De gebroeders Leeuwenhart

Astrid Lindgren tekst Ilon Wikland illustraties

Ploegsma 2006 • € 15,95 • ISBN 978 90 216 7449 • 216 pp

Karel heeft een chronische infectie aan de luchtwegen en moet daarom de hele dag in bed blijven. Wanneer hij toevallig opvangt dat hij gauw dood zal gaan, stort hij zijn hart uit bij zijn grote broer Jonatan. Die vertelt hem over Nangijala, een plek waar ze in de tijd van kampvuren en sprookjes leven, en waar Kruimel – zo noemt Jonatan zijn kleine broer Karel – heen zal gaan wanneer hij zal sterven. Maar het is niet Karel die als eerste sterft. Jonatan komt om door een brand waarbij hij zijn kleine broer redt. Niet veel later sterft ook Karel. De broers vinden elkaar terug in Nangijala. Maar daar blijkt het leven toch niet zo rooskleurig te zijn als ze hadden gehoopt.

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: afscheid nemen, dood, langdurige ziekte, fantasy, avontuur
- Lessuggesties: Inge Umans

Vooraf

Het verhaal kan hevige emoties losmaken bij de kinderen. De gebroeders Leeuwenhart gaan twee keer dood in dit boek. Maar bovenal is dit een sprookjesachtig avonturenverhaal waarin het goede het kwade overwint. In het boek wordt veel gewerkt met tegenstellingen: mooi vs. lelijk, goed vs. kwaad, licht vs. donker, angst vs. dapperheid, vrijheid vs. gevangenschap, enzovoort. Met deze tegenstellingen kun je op verschillende manieren aan de slag gaan.

1. Praten over het verhaal

Hou na het voorlezen een gesprek over het verhaal. Maak hiervoor gebruik van het raamwerk van 'Vertel eens' van Aidan Chambers. Stel vragen: Wat vond je leuk of niet leuk, mooi of niet mooi, goed of niet goed aan het boek? Is er een zin of fragment dat je heel erg is bijgebleven? Ken je nog meer boeken of verhalen die hierop lijken? Vond je het verhaal moeilijk of toegankelijk? Welk personage vond je het meest interessant, irritant, grappig? Ken je nog boeken van Astrid Lindgren? Hou dit boekengesprek niet langer dan een half uur. De leerkracht is de gespreksleider die het boekengesprek leidt. Zeg dat de leerlingen alles mogen vertellen wat er in hen opkomt.Vertoon het filmpje via uw digibord.

2. Mooi vs. lelijk

Jonatan ziet er, volgens een van de mevrouwen voor wie hun mama naait, uit als een sprookjesprins. Karel beschrijft hem als volgt (p. 7): 'Zijn haar glansde net als goud, en hij had donkerblauwe ogen die schitterden en hij had mooie witte tanden en kaarsrechte benen.' Hij ziet er niet alleen knap uit: 'Hij was ook aardig en sterk en hij kon alles en begreep alles en was de beste van zijn klas ...'
Karel beschrijft zichzelf als: 'Ik ben altijd al een tamelijk lelijk en onnozel en bang jongetje geweest, met nog kromme benen ook.'
Hou een filosofisch klassengesprek: Wat is mooi en wat is lelijk? Wanneer is iets of iemand mooi en wanneer is iets of iemand lelijk? Wat maakt dat iets

mooi is? Of lelijk? Bestaat mooi alleen als er iets lelijks tegenover staat? Vindt iedereen hetzelfde mooi of lelijk? Is er een definitie voor mooi en lelijk? Hoe ziet een droomprins of droomprinses eruit? Wat voor gevoel krijg je als je iets moois ziet? Wat voel je bij iets lelijks? Geef je leerlingen een tekenblad dat ze in tweeën verdelen. Op de linkerhelft tekenen ze iets moois en op de rechterhelft iets lelijk. Of laat hen hun droomprins(es) tekenen.

3. Angst vs. dapperheid / Goed vs. kwaad / Vrijheid vs. onderdrukking

Karel kijkt enorm op naar zijn grote broer Jonatan. Hij kent geen angst. Zelf wordt Karel vaak geconfronteerd met zijn angsten. Hou een gesprek met je leerlingen: wat maakt hen bang? Maak misschien onderscheid tussen reële angsten (onweer, blaffende honden, spinnen, vuur, terreurdreiging, ...) en angsten voor dingen die zich in hun fantasie afspelen (monsters onder het bed, spoken achter het gordijn, draken, ...). Iedereen, groot en klein, is wel ergens bang voor. Maar hoe kun je met je angsten omgaan? Op p. 134 zegt Mattias: 'We zijn allemaal bang, maar je mag het niet altijd tonen.' Organiseer een avonturentocht met je klas: leg een touwenparcours tussen de bomen af, ga klimmen of doe een *death ride*. Doe dit niet zelf, maar informeer bij een organisatie die hierin gespecialiseerd is. Dit wordt op verschillende plaatsen georganiseerd, bijvoorbeeld hier: http://www.outsideadventure.be/index.php/nl/scholen-en-groepen/item/38-avonturentocht.html, of hier: http://www.vvvzuidlimburg.nl/groepsactiviteiten/groepsactiviteit.aspx?id=259. Zo leren kinderen niet alleen hun eigen grenzen verleggen, maar leren ze ook samenwerken. Het geeft hen een gevoel van verbondenheid. Samen sterk. Zo zegt Mattias op p. 120: 'Wat die Tengil niet begrijpt, is dat hij nooit in staat zal zijn mensen te onderdrukken die voor hun vrijheid strijden en die zich onderling zo verbonden voelen als wij.'

Er bestaan veel teamversterkende spelen en werkvormen. Zie bijvoorbeeld: http://www.101werkvormen.nl/tag/teambuilding. Maar soms kun je je ook van vijand vergissen. Of toch, door een eerste indruk op het verkeerde been gezet worden. Zo zegt Karel op p. 80: 'Wat gek dat je zo gemakkelijk verkeerde dingen van mensen kon gaan denken!' wanneer hij inziet dat niet Hubert maar Jossie de verrader is. Vraag aan de leerlingen wat hun eerste indruk was, toen ze jou als leerkracht voor het eerst voor de klas zagen. Wat dachten ze toen? Hoe denken zij daar nu over?
Doe een fotocarrousel. Leg op verschillende tafels enkele foto's van mannen, vrouwen en kinderen. Verdeel de klas in groepjes. Geef de groepjes de opdracht de verschillende foto's op de tafels te bekijken en per foto iets op te schrijven over de persoon: wie is dit? Hoe heet hij of zij? Wat voor werk doet hij of zij? Wat zijn haar of zijn hobby's? ... Maak na afloop een biografie per foto en bekijk de uiteenlopende beschrijvingen van de verschillende groepjes. Een eerste indruk of hoe je iemand bekijkt hangt dus van je eigen voorgeschiedenis, je eigen perspectief af. Bekijk dit experiment: http://www.cameraland.nl/blog/zes-fotografen-fotografeerden-%C3%A9%C3%A9n-man-een-geslaagd-experiment/164.
Breng ook het boek DE VROUW EN HET JONGETJE van Geert De Kockere (De Eenhoorn 2007) mee naar de klas. Dit boek laat zien hoe vooroordelen en angst voor de ander, het onbekende, onze perceptie beïnvloedt. Verwijs ook naar HET BOEK VAN ALLE DINGEN van Guus Kuijer (Querido 2015), waarin iedereen van mening is dat de buurvrouw van Thomas een heks is. Nog meer boeken over vooroordelen vind je hier: https://www.pinterest.com/pluizuit/discriminatie-vooroordelen-en-racisme.
Op p. 187 zegt Jonatan dat hij niemand zou kunnen doden. En Karel zegt: 'Als iedereen net als Jonatan was, zou er helemaal geen kwaad zijn.' Wat bedoelt Karel hiermee? Hoe zou het zijn in een wereld zonder kwaad? Deze boeken helpen je op weg om

te gaan filosoferen over goed en kwaad, over vrijheid:

- WAT IS GOED, WAT IS KWAAD? van Oscar Brenifier (Davidsfonds/Infodok 2005)
- WAT IS VRIJHEID? van Oscar Brenifier (Davidsfonds/Infodok 2009).

4. Draken

De grootste angstdreiging gaat uit van Katla, waarvan de identiteit pas op het einde in het boek wordt onthuld. Katla is een afschuwelijke oeroude draak, getemd door de hoorn van Tengil. Breng boeken uit de reeks Drakologie mee naar de klas en bekijk de verschillende prachtige draken die hierin zijn afgebeeld. DRAKOLOGIE: HET COMPLETE DRAKENBOEK van Dugald A. Steer (Van Goor 2004). Nog meer drakenboeken vind je hier: https://www.pinterest.com/pluizuit/draken.
Hoe ziet Katla eruit? Laat je leerlingen draken tekenen, schilderen, in klei maken, ...

5. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor de website http://www.boekenbabbels.nl. De leerlingen bekijken eerst filmpjes van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

En verder

Misschien zitten veel kinderen na het lezen van dit boek met vragen over de dood. Er zijn heel veel mooie boeken om rond de dood en rouwverwerking te werken. Een aantal vind je verzameld op dit pinterestbord: https://www.pinterest.com/pluizuit/afscheid-en-rouw.
Op het einde van het boek kiezen Jonatan en Karel er ook voor om samen de dood tegemoet te treden. Dit roept misschien vragen rond zelfdoding op.
In België bestaat de zelfmoordlijn: https://www.zelfmoord1813.be. In Nederland kan je terecht bij Sensoor: https://www.sensoor.nl.

Gouden Griffel 1972

Koning van Katoren

Jan Terlouw tekst

Lemniscaat 2013 • € 15,95 • ISBN 978 90 606 9088 • 168 pp

De 17-jarige Stach droomt ervan koning van het land Katoren te worden. De oude koning is zeventien jaar geleden overleden en er is nog steeds geen opvolger gevonden. De zes ministers die het land tijdelijk besturen, geven Stach zeven opdrachten. Als Stach er in slaagt deze te vervullen, wordt hij de nieuwe koning van Katoren. De opdrachten staan symbool voor de 'huidige kwalen' van onze maatschappij, zoals milieuvervuiling, kerkelijke verzuiling, honger naar geld en macht. Maar zoeken de ministers eigenlijk wel een nieuwe koning?

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: maatschappijkritiek, zoektochten
- Lessuggesties: Gretha Straatsma

1. Voorlezen

KONING VAN KATOREN verscheen in 1971. De film-editie van het boek is de 58e druk. In het boek komen woorden voor die tegenwoordig niet vaak meer gebruikt worden. Noteer deze woorden tijdens het voorlezen met het paginanummer waarop ze voorkomen. Onderstreep ze desnoods, in het boek, met potlood. Nadat het boek is voorgelezen of nog tijdens het voorlezen, vraag je leerlingen in tweetallen wat deze woorden betekenen. De leerlingen presenteren de woorden in de boekenkring.

2. Praten over het verhaal

Wanneer het boek is voorgelezen, kun je met de vragen van Aidan Chambers een gesprek voeren over het boek. Alle kinderen kennen het verhaal. Er zijn twee soorten vragen: eenvoudige vragen en wat uitgebreidere vragen. Knip de vragen uit en doe ze in een doos. De kinderen pakken om de beurt een vraag uit de doos. De vragen worden klassikaal besproken. De leerkracht is de gespreksleider. Probeer met doorvragen meer diepgang in het gesprek te brengen. Stel open vragen en vermijdt de 'waarom'-vraag, vervang dit door 'vertel eens.' ■ Eenvoudige vragen: http://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/ lezen/20151029%20-%20Vragen%20 tweetalgesprekken.pdf.
■ Vervolgvragen: http://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/ lezen/20151029%20-%20Vragen%20 tweetalgesprekken%20met%20 vervolgvragen.pdf vervolgversie.

3. Kaart van Katoren

Stach krijgt van de ministers 7 opdrachten die hij moet vervullen voordat hij minister kan worden. De opdrachten vinden door het hele land plaats. Maak samen met de leerlingen een kaart van Katoren. Dat kan al tijdens het voorlezen maar ook achteraf.
Inventariseer de gegevens met de leerlingen uit het verhaal op het digibord. Ze maken nu in groepen een landkaart van Katoren. Verzin ook een vlag voor Katoren.

■ Opdracht 1: Maak een eind aan het geschreeuw van de vogels in Decibel, p. 18. Decibel ligt in het uiterste noordoosten van Katoren.
■ Opdracht 2: Hak de granaatappelboom in Wapenveld om, p. 31 e.v. Wapenveld ligt in het zuidwesten van katoren.
■ Opdracht 3: Dood de draak van Smook, p. 50 e.v. Smook ligt in het moerassige binnenland van Katoren.
■ Opdracht 4: Maak een einde aan de schuifelende kerken van Uikumene, p. 74 e.v. Uikumene ligt in het noorden van Katoren.
■ Opdracht 4a: Spring van de bovenste omloop van de St.-Aloïsius in Wiss de hoofdstad van Katoren, p. 93 e.v. Wiss ligt in het midden van Katoren.
■ Opdracht 5: Genees de knobbelneuzen in Afzette-Rije p. 101 e.v. Afzette-Rije ligt in het uiterste westen van Katoren.
■ Opdracht 6: Vernietig de tovenaar van Ekilibrië, p. 124 e.v. Ekilibrië ligt in het oosten van Katoren.
■ Opdracht 7: Neem plaats op de stenen stoel van Stellingwoude, p. 150 e.v. Stellingwoude ligt 17 kilometer van Wiss.
N.B.: bij het maken van de lessuggesties is gebruik gemaakt van de filmeditie van het boek. In dit boek is geen kaart van Katoren opgenomen. In eerdere drukken staat een kaart van Katoren afgedrukt. Een kaart uit een oudere editie van het boek kun je vinden op: http://nederlandsfictie-emma.blogspot.nl/2014/ 01/koning-van-katoren.html.

4. Vragen en opdrachten voor de boekenkring

Geef per tweetal een opdracht.
Over het boek:
■ Decibel is een stad, maar wat betekent decibel?
■ Naar welk woord verwijst Uikumene (opdracht 4) en wat betekent dat woord?
■ Moeilijke woorden bespreken, zie suggestie 1.
■ In welke tijd speelt het boek zich af? Kan het ook in deze tijd spelen?
■ Het boek kreeg in 1972 een Gouden Griffel. Zou het boek nu in aanmerking komen voor een Gouden Griffel? Wat vinden de leerlingen: is het boek gedateerd/ouderwets? Leerlingen dragen argumenten voor en tegen aan.
Over de schrijver:
■ Wat kun je over Jan Terlouw, de schrijver, vertellen? Wat voor bijzondere functie heeft hij bekleed?
■ Noem nog drie titels die Jan Terlouw heeft geschreven en vertel in het kort waarover de boeken gaan. Zijn er leerlingen die een van deze boeken wil lezen?
Algemeen:
■ Heel veel later heeft Jan Terlouw een vervolg geschreven ZOEKTOCHT IN KATOREN (Lemniscaat 2007) Noem de titel, wanneer het boek uitgekomen is en vertel waar het over gaat. Zijn er leerlingen die dit vervolg willen lezen en vervolgens daarover willen vertellen in de boekenkring?
■ Welke boeken van Jan Terlouw zijn nog meer verfilmd?

5. Verfilming

In 2012 draaide de verfilming van het boek in de bioscopen. Bekijk de film samen met de leerlingen via het digibord: http://www.npo.nl/zappbios-koning-van-katoren/28-12-2014/KN_1665246.
De film verschilt van het boek. Laat de leerlingen een aantal verschillen en overeenkomsten noemen. Op Wikipedia staan de verschillen benoemd: https://nl.wikipedia.org/wiki/Koning_van_Katoren_%28film%2.
Wat vinden de leerlingen van de verfilming? Komt de film overeen met de beelden die zij zich al gevormd hebben over het boek tijdens het voorlezen ervan? Als je de film al hebt gezien, ga je dan nog het boek (voor)lezen? Waarom wel/niet?

6. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor de website http://www.boekenbabbels.nl. De leerlingen bekijken eerst filmpjes van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

Prijs Nederlandse Kinderjury 2000

Achtste groepers huilen niet

Jacques Vriens tekst

Van Holkema & Warendorf 2012 • € 10,– • ISBN 978 90 003 0807 1 • 176 pp

In de groep van juf Ina is vaak gedoe, vooral over voetbal. Gelukkig is zij erg goed in het bedenken van originele oplossingen. Maar als haar leerling Akkie ernstig ziek blijkt te zijn, kan ook juf Ina niets meer verzinnen. Heel groep acht leeft mee. Gelukkig kan Akkie het niet laten om zich ook vanuit het ziekenhuis overal mee te bemoeien. Of het nou gaat om het kamp, het schoolvoetbaltoernooi, of het plan om de juf aan een nieuwe man te helpen. Gelukkig kan ze nog wel mee naar het schoolkamp, maar daarna gaat het steeds slechter met haar en overlijdt ze. Groep 8 neemt afscheid en zingt het afscheidslied uit de musical: 'En al zie je elkaar niet meer, vergeet dan nooit één ding, de tijd die je samen deelde, blijft een fijne herinnering.'

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: schoolleven, ziek zijn, dood, rouwproces
- Lessuggesties: Gretha Straatsma

1. Voorlezen en praten over het verhaal

Lees het boek in korte tijd voor. Het is een heftig verhaal. Leven de leerlingen mee met Akkie en de rest van de klas? De schrijver, Jacques Vriens, heeft dit boek geschreven op basis van wat hij zelf heeft meegemaakt tijdens zijn periode als leerkracht op school. Kijk je met die wetenschap anders naar het verhaal?

Gebruik voor het napraten over het boek de vragen van Aidan Chambers. Alle kinderen kennen het verhaal. Er zijn twee soorten vragen, eenvoudige vragen en wat uitgebreidere vragen. Knip de vragen uit en doe ze in een doos. De kinderen pakken om de beurt een vraag uit de doos. De vragen worden klassikaal besproken. De leerkracht is de gespreksleider. Probeer met doorvragen meer diepgang in het gesprek te brengen. Stel open vragen en vermijdt de 'waarom'-vraag, vervang dit door 'vertel eens'.

- Eenvoudige vragen: http://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/lezen/20151029%20-%20Vragen%20tweetalgesprekken.pdf
- Vervolgvragen: http://bibliotheek.debibliotheekopschool.nl/lezen/20151029%20-%20Vragen%20tweetalgesprekken%20met%20vervolgvragen.pdf

2. Verfilmd

Bekijk na het napraten gezamenlijk de film die in 2012 gemaakt is naar aanleiding van het boek. Via bijgaande link is de film te zien: http://www.npo.nl/zappbios-achtste-groepers-huilen-niet/30-08-2014/VPWON_1230180

Wat vinden de leerlingen van de film? Wat spreekt meer tot de verbeelding, het boek of de film? Wat zijn de verschillen/overeenkomsten met boek/film?

Als je de film eerst gezien hebt, ga je dan ook het boek lezen? Wat vinden de leerlingen? Klopt het beeld van de film dat de kinderen zich gevormd hadden tijdens het voorlezen van het boek?

3. Vragen en opdrachten voor de boekenkring

Geef per tweetal een opdracht.

Over het boek

- Akkie zit op de Martin Luther King school. Wie was Martin Luther King en waar streed hij voor?
- Waarom heet de ziekte van Akkie eigenlijk leukemie en geen stommemie? Wat heb je precies als je leukemie hebt?
- Op de titelpagina van het boek staat 'Voor Anke.' Waarom staat dat daar en wat zou het kunnen betekenen?
- Akkie heeft echt bestaan. Wat denk je, wat zouden de ouders van Akkie ervan vinden dat er nu een boek over hun dochter is gemaakt?

Over de schrijver

- Wat is het nieuwste boek van Jacques Vriens? Geef een korte samenvatting over het boek. Wie wil dit boek lezen?
- Welke boeken van Jacques Vriens zijn nog meer verfilmd?
- Jacques Vriens was de eerste kinderboekenambassadeur. Wat doe je dan? Wie is nu kinderboekenambassadeur?

Over de verfilming

- Hanna Obbeek speelt de hoofdrol in de verfilming van het boek. Wat kun je over haar vertellen? Wie speelt de moeder in de film? Wat is de relatie tussen Hanna Obbeek en degene die haar moeder speelt? (Johanna Ter Steeg die in de film de moeder van Akkie speelt is in het echte leven ook de moeder van Hanna).
- Jacques Vriens heeft een piepklein rolletje in de film. Waar?

4. Liedjes uit de film

Kampvuurlied: https://youtu.be/xk5fDfPzIsI
Titelsong film van Kim-Lian: https://www.youtube.com/watch?v=ggoblBx5QDE

5. Boekenbabbels

Wijs een paar leerlingen aan die een filmpje gaan maken over het boek voor http://www.boekenbabbels.nl. De leerlingen bekijken eerst filmpjes op de website van andere kinderen over hun gelezen boeken. Daarna gaan ze zelf aan de slag. Via 'aan de slag' zetten de leerlingen een filmpje op de website. De leerlingen geven antwoord op 3 tot 4 van onderstaande vragen. Het filmpje duurt maximaal 1 minuut.

- Wat vond je ervan?
- Wat was leuk?
- Wat was minder leuk?
- Wat viel je op?
- Wat heb je overgeslagen?
- Wat voor kinderen vinden dit leuk?
- Hoe vaak heb je het gelezen?
- Wat was verrassend?
- Wat voor soort boek is het?

N.B. Voor de leekracht

Op de website van Jacques Vriens staan 12 tips voor leerkrachten over lezen en voorlezen: http://www.jacquesvriens.nl/index_htm_files/Tips%20leesbevordering%20Jacques%20Vriens.pdf.

Gips

Anna Woltz tekst

Querido 2015 • € 13,99 • ISBN978 90 451 1782 9 • 168 pp

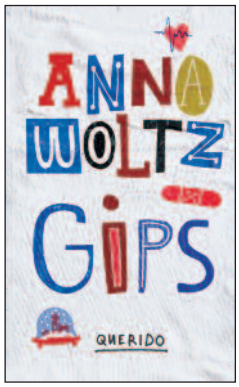

Als Bente door een val een vingertopje kwijtraakt, belandt ze met haar zusje Fitz en met haar vader op de Spoedeisende Hulp van het ziekenhuis. Fitz is woedend omdat haar ouders gaan scheiden. Ze voelt zich verraden en doet vanuit die emotie allerlei dingen die ze anders nooit zou durven, zoals door het ziekenhuis zwerven, een kwetsende boodschap op haar gezicht kladden met onuitwisbare stift en gips stelen. Samen met een knappe, geheimzinnige jongen en een kordaat, wereldvreemd meisje beleeft ze een bijzondere dag, waarin ze zich leert uitspreken en meer begrip krijgt voor de keuze van haar ouders.

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: echtscheiding, ziekenhuizen, verliefdheid
- Lessuggesties: Cisca van Hemert-Kopmels

1. Introductie

Dit boek heeft 27 hoofdstukken en 166 pagina's. In 9 voorleessessies, van telkens 3 hoofdstukken, leest u het boek in twee weken voor. Introduceer het boek bij uw leerlingen. Wat voor verhaal denken zij dat het is als ze de titel lezen? Vertel dat Anna Woltz voor dit boek stage heeft gelopen in het ziekenhuis waar haar zus Sarah in opleiding is voor chirurg. Lees ook de opdracht vóór in het boek: 'Voor mijn zusje, dokter Sarah'.

2. Personages

Vraag de leerlingen vooraf om vooral goed op de personages te letten, wie komen er in het verhaal voor en wat kom je over ze aan de weet? Laat de leerlingen tijdens het voorlezen aantekeningen maken. Inventariseer welke personages er meespelen en noteer namen en eigenschappen op het bord. Ik = Fitz/Felicia, Bente, papa, mama, Douwe, buurvrouw, Adam, Benjamin, Yasmine, dokter de Gooier, dokter Sarah en Primula.
Fitz is de spilfiguur in dit verhaal.

- Wie vertelt het verhaal? (Fitz/Felicia)
- Hoe noem je zo'n perspectief? (Ik-perspectief)
- Wie vind jij de meest boeiende persoon uit het boek? Wat vind je boeiend aan haar/hem? Verschillende meningen mogen naast elkaar bestaan.
- Wie vind jij de belangrijkste persoon in het boek?
- Hoe zou je haar omschrijven?
- Welke verandering maakt Fitz door? (Fitz is woedend omdat haar ouders gaan scheiden, vooral op haar moeder die ze hoort zeggen dat ze zin heeft in een weekend alleen, zonder kinderen, zodat ze weer zichzelf kan zijn. Fitz overwint haar woede en kan de scheiding van haar ouders accepteren.)
- Welk personage maakt ook een verandering door? (Adam, die de afkeer voor zijn te vroeg geboren broertje Benjamin overwint en met hem wil kangoeroeën.)
- En, voor de detectives onder uw leerlingen, wie is dokter Sarah, die Bentes vingertopje weer aannaait?

3. Rollenspel

Wie van de leerlingen wil de rol van Fitz spelen? De andere leerlingen mogen vragen stellen, eerst over algemene zaken, waar woont ze, hoe ziet haar familie eruit, hoe oud is ze? Daarna meer specifieke vragen over het voorgelezen verhaal: waarom schrijft Fitz met onuitwisbare stift 'mama moet dood' op haar gezicht? Waardoor krijgt Fitz een andere kijk op de scheiding van haar ouders? Hoe denkt Fitz over Adam? De vragen die uw leerlingen stellen, leiden tot reflectie over de verschillende personages in het verhaal. Meer leerlingen kunnen aan de beurt komen in de rol van Bente, Primula, Adam, mama of papa.

4. Taalgebruik

Recensent Jaap Friso (www.jaapleest.nl) schrijft over GIPS: 'Haar zinnen zijn vitaal en hebben betekenis, de beelden en observaties zijn sterk en raak.' Begrijpen uw leerlingen deze uitspraak? Zijn ze het hiermee eens? Kunnen ze voorbeelden van mooie zinnen en woorden in het boek aanwijzen?

- P. 44: Over Primula in haar boevenpak: 'Het is een kruising tussen een boevenpyjama en zo'n zwart-wit gestreept boevenpak uit stripverhalen. Het is uit één stuk gemaakt, heeft en rits van voren en is zacht en pluizig als een misdadig kuiken.'
- P. 52: 'Een week geleden hebben ze me in een raket gestopt en afgeschoten naar planeet co-ouderschap.'
- P. 82: 'Haar warme stem klinkt als chocolademelk na een dag op het ijs.'
- P. 94: Als dokter Sarah het vingertopje aan gaat naaien: 'Hoe doe je dat toch? Je kijkt ernaar alsof je een boterham ziet. Of een deurmat.'
- P. 102: 'Mijn leven is een week geleden onder een auto gekomen.'
- P. 98: 'Zombiestompje.'

Laat de leerlingen in tweetallen, twee hoofdstukken van het boek lezen en de mooie woorden, zinnen en uitspraken noteren op een Padlet, een online prikbord (www.padlet.com).

Toon de Padlet op het digibord en bespreek de vondsten met elkaar.

5. Dialogen lezen

Nadat Fitz door Adam is gewezen op haar overtrokken reactie op de scheiding van haar ouders, vlucht ze het ziekenhuis uit. Adam loopt haar achterna en er ontstaat een gesprek waarin ze elkaar over en weer de waarheid vertellen (pp. 100-102). Kopieer deze tekst voor alle leerlingen. Eerst lezen ze de tekst voor zichzelf, daarna technisch hardop. Bespreek met welke emoties Adam en Fitz spreken, kunnen de leerlingen dat in hun stem laten horen? Let op frasering, klemtoon en beleving. Laat drie leerlingen de tweespraak voordragen: één in de rol van Fitz, één in de rol van Adam en één in de rol van verteller.

6. Interview

Primula heeft onderzoek gedaan, ze heeft aan mensen gevraagd hoe ze verliefd werden (p. 110). Zo wil ze leren hoe ze dokter de Gooijer verliefd kunnen maken op Yasmine. Laat uw leerlingen ook een onderzoek doen naar verliefdheid. Ze ondervragen hun ouders, opa's of oma's, buurvrouw, of tante en brengen over het ontstaan van één verliefdheid verslag uit en vertellen en tekenen dat op één A4'tje. Bundel alle pagina's tot een boek en bedenk met de leerlingen een toepasselijke titel.

7. Echtscheiding

Echtscheiding is het centrale thema in GIPS. Fitz doet allerlei uitspraken over de scheiding van haar ouders. Maak een woordveld met uitspraken van Fitz zoals heen-en-weer-tas, paraplugesprek, twee huizen, weekschema, co-ouderschap. Vul het woordveld verder aan.

Maak een tweede woordveld rond het onderwerp 'gevoelens bij echtscheiding'. Refereer eerst aan het boek en laat daarna de leerlingen over hun eigen gevoelens vertellen.

Zorg voor een stapel boeken over echtscheiding. Een uitgebreide lijst is te vinden op: http://www.leesplein.nl/KB_plein.php?hm=4&sm=2&forward=2&id=79&leefcat=&sr=16.
Op de site van jeugdbieb worden sites genoemd en vindt u een verwijzing naar het programma *Dubbelleven* van Villa Achterwerk waarin kinderen vertellen hoe het is om in twee huizen te wonen omdat hun ouders gescheiden zijn. https://www.jeugdbieb.nl/trefwoord.php?TW=E&tID=53680.

8. Boekenbabbels

Zijn er leerlingen zo enthousiast over het boek dat ze het zouden willen aanraden? Waarom bevelen ze het boek aan? Laat ze een *boekenbabbel* opnemen op http://www.boekenbabbels.nl.

Theo Thijssen-prijs 2009 • Zilveren Griffel 2010

Hou van mij

Ted van Lieshout tekst en illustraties

Leopold 2009 • € 29,95 • ISBN 978 90 258 5521 5 • 288 pp

HOU VAN MIJ is een juweel van 288 bladzijden; een feest van beeld en taal. Hierin de verzameling van vrijwel alle gedichten van Ted van Lieshout uit vijfentwintig jaar, van 1984 tot 2009. Met tekeningen en kunstwerken van de auteur in kleur en zwart-wit. Kunstwerken van jute, pleisters, verbandgaas, gescheurd papier. Computer-kunst, pentekeningen, schilderijen, foto's. Achter in het boek geeft de kunstenaar de geheimen van zijn computerkunst prijs. De kracht van Ted van Lieshout is, dat hij als volwassen schrijver, dichter en kunstenaar door de ogen van het kind naar de wereld kijkt. Een gedichtenbundel waarmee je eindeloos aan de slag kunt met je leerlingen.

- Groep 7 en 8
- Trefwoorden: poëzie, beeldende kunst, illustratietechnieken
- Lessuggesties: Mariet Lems

1. Introductie

Hoe ga je in het kader van *Vooruit met Voorlezen* aan het werk met zo'n dikke gedichtenbundel? Natuurlijk kun je kris kras door het boek gedichten zoeken en er bijvoorbeeld elke dag een voorlezen, er vragen over stellen, een gesprek uitlokken.
Je kunt ook naar aanleiding van thema's onderlinge verbanden leggen. Verschillende dichtvormen bekijken. Of een aanloopje naar een gedicht nemen door een voorwerp dat met het gedicht te maken heeft te laten zien, waardoor de verbinding met het gedicht al tot stand komt. Je kunt van een gedicht ook de kunst afkijken en een nieuw gedicht schrijven.
De tongen los maken over wat poëzie is, dat willen we met *Vooruit met Voorlezen*.

2. Vragen stellen

Niet alle gedichten zijn meteen te doorgronden, maar daarom hoef je ze niet uit de weg te gaan. Kinderen voelen de ingedikte taal, de diepere lagen, vaak beter aan dan volwassenen.
Ga het avontuur aan en lees een gedicht voor en/of laat het zien op het digibord. Of geef het op kopie zodat ieder kan meelezen. Laat ook een of twee leerlingen het voorlezen.
De basisvragen van Aidan Chambers kunnen ook bij gedichten goed helpen om duidelijk te krijgen hoe verschillend een gedicht is te beleven.

- Wat vind je leuk mooi, goed in dit gedicht?
- Wat vind je niet leuk of mooi?
- Wat vind je moeilijk of onduidelijk?
- Zie je een patroon of (bij meer gedichten) verbanden?

Stel nooit de vraag: Wat is mooi in dit gedicht? Want er is niet één waarheid. Ieder kan iets anders mooi vinden.
Je kunt verder gaan met poëzievragen die ooit opgesteld zijn voor de Draai-Denk-Doe-Schijf voor het programma *Lezen gaat voor*. Maak er kaartjes van en doe ze in een doosje. Laat een kaartje

trekken en de vraag voorlezen. Als een vraag niet van toepassing is, wordt hij weggelegd.

- Hoe weet je dat dit een gedicht is?
- Wat is het verschil tussen een lied en een gedicht?
- Staan er woorden in dit gedicht die je mooi vindt? Welke?
- Wil je het nog een keer voorlezen?
- Is het een gedicht om langzaam of snel voor te lezen?
- Is er een moment in dit gedicht dat jij nu voor je ziet? Welk?
- Staan er woorden in dit gedicht die je niet mooi vindt?
- Zitten er herhalingen in het gedicht? Welke?
- Kun je iets in dit gedicht noemen dat niet echt gebeurd kan zijn?
- Wat is het verschil tussen een gedicht en een verhaal?
- Zie/hoor je in het gedicht klanken in woorden die steeds terugkomen?
- Wat vind je het belangrijkste aan dit gedicht?
- Staan er woorden in het gedicht die meer dan een betekenis hebben? Welke?
- Wil je meer van deze dichter lezen?

Wie deze vraag krijgt, en met ja beantwoordt, mag in het boek een nieuw gedicht zoeken en voorlezen.

3. Schrijfopdracht 'Dode vogels': het koppelen van gedichten met één thema

Lees het gedicht *Dag mus* (p. 5) en het gedicht *Invalide kip* (p. 7) voor. Wat zijn de overeenkomsten in de twee gedichten? Wat vind je er mooi of raar/onbegrijpelijk in? Er wordt over schuld gesproken. Wiens schuld is het? In welk van de gedichten was er niets aan te doen? Wiens schuld is het in het tweede gedicht? Waarom zou hij in het tweede gedicht juist van die kip gehouden hebben? Lees de laatste strofes van beide gedichten nog eens. Welk beeld treft je het meest?
Dat menselijke trekje is iets wat we in dieren aantrekkelijk vinden. Een poes die antwoordt of je begroet, een hond die blij is om je te zien, een hond die mensen redden kan, etc.
Lees het gedicht *Vermis*t voor (p. 17). Kennen de leerlingen een dier waar ze van houden? Stel vragen om materiaal te verzamelen voor het schrijven van een (niet rijmend) gedicht. Hoe heet het? Hoe ziet het eruit? Hoe ruikt het? Wat voor geluid maakt het? Hoe voelt het aan? Wat kan het allemaal? Wat vind je er het leukst aan? Geef opdracht om een gedicht te schrijven. Niet alles hoeft gebruikt en hoeft niet in de volgorde van de antwoorden. Laat voorlezen wie wil, bespreek, evalueer, verwerk beeldend.

4. Schrijfopdracht 'Oude mensen': het koppelen van gedichten met één thema

Na het vorige onderwerp is de stap naar oude mensen niet zo groot. Lees de gedichten *Glas* (p. 9), *Thuis* (p. 17) en *Tree voor tree* (p. 17) voor.
Bespreek, proef, stel vragen, koester de antwoorden en ga over op eigen ervaringen met oude mensen. Via deze introductie en inventarisatie van ervaringen, is heel goed een schrijfopdracht te geven over oude mensen die ze kennen: buren, opa's, oma's. Wat is oud? Oude mensen willen vaak niet 'oud' genoemd worden. Hoe zou dat komen? Wanneer voelt iemand zich oud, wanneer niet?

5. Dingen die voorbij gaan – over tijdsbeelden

Van de oude mensen naar dingen die in korte tijd zijn veranderd. Die ouders en grootouders nog kennen, maar de leerlingen niet meer. Heeft u voorwerpen die vroeger gebruikt werden en nu niet meer? Stal ze uit in de klas. Neem zo mogelijk een oud kartonnen treinkaartje mee naar school of haal een afbeelding van Internet.
Maak de tongen los, bekijk, bespreek en verklaar. Hoe snel veranderen de dingen?
Vertel dat de dichter Ted van Lieshout echt nog niet oud is, maar toch iets heel anders met de trein ervoer dan zij zullen doen. Lees het gedicht *Alleen met de trein* voor (p. 25). Wat is er anders dan nu? Wat kan er ook nu nog? Als het niet vanzelf naar aanleiding van de vragen naar voren komt, wijs dan op het dubbelzinnige 'ontsporen'. Wat gebeurt er

als hij zegt: ‘raak ik kwijt’? Welk deel van het gedicht antwoordt op dat kwijtraken? De laatste strofe waarin de trein hem als het ware gehaald heeft. Een hele prettige ‘overstap’ naar een gedicht schrijven over dingen die je van vroeger hebt (gedicht *Nagekomen Brief*, p. 17). Of over treinreizen die je wel eens beleefd hebt. Of over muziek thuis en op reis (gedicht *Cassette*, p. 89) Want een cassette is ook zo’n ding dat uit de tijd is. Wat kwam ervoor in de plaats?

6. Beeldspraak en stemmingen

Lees het gedicht *Winterochtend* (p. 185) voor, zonder de titel te noemen. Stel vragen en laat verschillende meningen naast elkaar bestaan. Wat vind je mooi? Raar? Onbegrijpelijk? Lees de eerste zin nog eens en stop na ‘meteen’. Wat ziet de ik? Hoe moet dat in de zomer?
‘De deur van de schuur snurkt nog.’ Welk deel van de dag is het denk je? Sommige woorden horen niet bij dingen maar bij mensen. Welke? De dichter hanteert het stijlmiddel beeldspraak. (Beeldspraak is figuurlijke taal. Als we denken aan iets bepaalds komen daarbij andere dingen in gedachten. Dit gebeurt vaak als beide dingen een bepaalde overeenkomst hebben. Deze overeenkomst heet associatie. Vrijwel elke vorm van beeldspraak berust op een dergelijke associatie.) In welke stemming is de ik in het eerste deel van het gedicht? En aan het eind? Stemming kleurt de werkelijkheid. Wie kwaad is vindt het schoolplein stom, wie blij is vindt het prachtig.
Schrijfopdracht 1: Beschrijf in een paar neutrale zinnen de weg van school naar huis. Stel je nu voor dat je uitzinnig blij bent. Beschrijf die weg zonder het woord ‘blij’ te gebruiken. Laat het zien in je woordkeus. Daarna stel je je voor dat je woest bent. Beschrijf de weg naar school vanuit die woede. Gebruik korte zinnen, vertel veel in weinig woorden. Lees voor; eerst de kwade tekst dan de blije. Zie voor een uitgebreidere les WETEN WAAR DE WOORDEN ZIJN van Mariet Lems (herdruk in ringband SAAM 2013).
Schrijfopdracht 2: Verwerk wat je geschreven hebt in een gedicht en begin met ‘Ik loop naar buiten en zie meteen..’

7. Driedelig paar d

In 2012 won de bundel met beeldsonnetten de Woutertje Pieterse Prijs. Jos van Hest en Lieke van Duin maakten daarbij voor Leesgoed 2012-2 uitgebreide lessuggesties, die te vinden zijn op http://www.woutertjepieterseprijs.nl/WPP/lestips/LS_25.asp.